

Organiseren van nieuwkomersonderwijs

Anticiperen
op aanbod

Jan Maarse
Wander van Es
Janneke Schilder

Organiseren van nieuwkomersonderwijs

Anticiperen op aanbod

Jan Maarse
Wander van Es
Janneke Schilder

Colofon

ISBN 978-90-5563-135-3

Titel

Organiseren van nieuwkomersonderwijs
Anticiperen op aanbod

Auteurs

Jan Maarse, Wander van Es, Janneke Schilder

Redactie

Jan Maarse

Tekstredactie

Carolien Bongers, Rianne Heijmans

Uitgave

Sardes, Utrecht, oktober 2017

Vormgeving omslag

Grafisch Geluk, Rotterdam

Sardes

Postbus 2357
3500 GJ Utrecht
Lange Viestraat 371
3511 BK Utrecht
(030) 232 62 00
secretariaat@sardes.nl
www.sardes.nl
@SardesUtrecht
facebook.com/sardesBV

Inhoud

Inleiding: reageren op een vraag	7
1. Anderstalige nieuwkomers in het onderwijs	9
2. Onderwijsvormen voor nieuwkomers	15
3. Organisatie en actoren bij nieuwkomersonderwijs	19
4. Knelpunten in beleid en praktijk	25
5. Anticiperen op aanbod	31
6. Nieuwkomersonderwijs in Zuidkerke	41
7. “De vanzelfsprekendheid van goed nieuwkomersonderwijs creëer je samen”	51
Slot	59
Lijst van afkortingen	61
Bronnen	63
Over de auteurs	67
Over Sardes	68

Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheden de vriendschap onder alle naties, rassen of godsdienstige groepen bevorderen.

Universele verklaring van de rechten van de mens, 1948.

Inleiding: reageren op een vraag

De afgelopen jaren is er uitgebreid aandacht geweest voor onderwijs aan anderstalige nieuwkomers. Door de toename van het aantal vluchtelingen (in 2014 en met name in 2015) werden behoorlijk wat gemeenten en schoolbesturen geconfronteerd met een acute vraag naar (passend) onderwijs voor grote groepen nieuwkomers. Hoe de weg naar onderwijs eruit moest zien, was lang niet altijd duidelijk.

In de veertig jaar dat nieuwkomersonderwijs intussen bestaat, is er meestal gezocht naar tijdelijke oplossingen. Vluchtelingen zouden immers terugkeren wanneer oorlogen voorbij waren en gastarbeiders zouden naar hun gezinnen terugkeren in het land van herkomst. Voorbereiding op het reguliere Nederlandse onderwijs was daarom niet nodig (Muller & Maarse, 2017).

Inmiddels weten we beter. Veel anderstalige (minderjarige) nieuwkomers, zowel migranten als vluchtelingen, zijn hier om te blijven. Vanaf het moment dat zij in Nederland aankomen, moeten ze intensief taalonderwijs krijgen om hen zo snel en goed mogelijk voor te bereiden op een (productief) leven in Nederland (Onderwijsraad, 2017a).

Gemeenten hebben in de laatste jaren ervaren hoe ingewikkeld het kan zijn om kwalitatief goed nieuwkomersonderwijs aan te bieden aan grote groepen nieuwkomers, in het bijzonder vluchtelingen. Er moet nagedacht worden over vervoer, gebouwen, geschoold personeel en het verdelen van verantwoordelijkheden. Vooral dat laatste was (en is) niet altijd duidelijk afgebakend. Niettemin is het meerdere gemeenten en regio's gelukt om passende afspraken te maken. Afspraken die hebben geleid tot kwalitatief goed onderwijs met aandacht voor de behoeftes van anderstalige nieuwkomers in pedagogiek en didactiek.

De grote instroom van nieuwkomerskinderen heeft het onderwijs aan deze groep nieuwe impulsen gegeven. Op 10 februari 2017 hebben minister Bussemaker en staatssecretaris Dekker de wethouders van de zogenoemde centrumgemeenten opgeroepen regionale samenwerking te stimuleren. Ook schoolbesturen, het mbo en de overige gemeenten zijn hierover geïnformeerd. Veel wijst erop dat nieuwkomersonderwijs de komende tijd nodig zal blijven. Zo is het afgelopen jaar het aantal nareizigers sterk gegroeid en blijft migratie naar Nederland over een langere periode bekeken, toenemen.

Migratie naar Nederland stijgt en daalt echter zeer onregelmatig. Zo nemen op dit moment de aantallen binnengekomen asielzoekers in Nederland weer af en moet op sommige plaatsen het nieuwkomersonderwijs afgebouwd worden. Taalscholen en taalklassen die speciaal opgezet zijn voor de grote toestroom, worden vaak na twee jaar alweer opgeheven (Van Bokkum, 2017). Dat terwijl er veel geld, tijd en moeite in is geïnvesteerd door gemeenten, schoolbesturen en andere actoren. Hoe kunnen we nu voorkomen dat deze investeringen verdwijnen? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat gemeenten en besturen ook in de toekomst kunnen bouwen op in het verleden gemaakte afspraken, kunde en kennis ten aanzien van nieuwkomersonderwijs?

Deze publicatie geeft een beschrijving van de succesfactoren, de uitdagingen, de afspraken en de ontwikkelingen in het regionaal organiseren van nieuwkomersonderwijs. Aan de hand van voorbeelden uit de praktijk, kennis van beleid en wetenschappelijke inzichten breekt deze publicatie een lans voor duurzame, regionale oplossingen op het gebied van nieuwkomersonderwijs. Daarnaast schetst deze publicatie een praktisch beeld van hoe onderwijs aan nieuwkomers regionaal georganiseerd kan worden.

1. Anderstalige nieuwkomers in het onderwijs

Ieder kind verdient goed onderwijs. Onderwijs dat passend is, aansluit bij de behoeften van kinderen en opleidt richting een productief leven. Dit geldt ook voor anderstalige nieuwkomers. Maar wanneer is een kind een anderstalige nieuwkomer en hoeveel kinderen in Nederland passen in dit profiel? En hoe kunnen zij zo snel mogelijk passend onderwijs volgen?

In Nederland is onderwijs voor kinderen in de leeftijd van vijf tot en met achttien¹ jaar zowel een recht als een plicht (Leerplichtwet, 1968). Deze leerplichtwet geldt voor alle kinderen die zich op Nederlands grondgebied bevinden. Dus ook voor kinderen die de Nederlandse taal nog niet machtig zijn en nog geen kennis hebben van de Nederlandse samenleving en cultuur. Deze 'anderstalige nieuwkomers' zijn een bijzondere groep binnen het Nederlandse onderwijsbestel. Het zogenoemde nieuwkomersonderwijs bestaat 'pas' zo'n veertig jaar en is een reactie geweest op de komst van anderstalige gezinnen. Anderstalige nieuwkomers verschillen als groep van 'reguliere' leerlingen door hun taalniveau, verblijfsduur in Nederland en achtergrond.

Ieder kind verdient goed onderwijs

Artikel 29a van het door Nederland ondertekende internationale verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK, 1989) zegt hierover dat onderwijs aan kinderen gericht moet zijn op *“de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind”*.

Artikel 29d vult aan dat de *“de voorbereiding van het kind op een verantwoord leven in een vrije samenleving, in de geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten, en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen en personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking”* gericht moet zijn.

Nieuwkomers verschillen onderling ook van elkaar. Onder de groep anderstalige nieuwkomers scharen we bijvoorbeeld vluchtelingen die op uitnodiging van de Nederlandse overheid (hervestiging) naar Nederland zijn gekomen, mensen die op

¹ Voor leerlingen van 5 tot 16 jaar heet dit de leerplicht. Voor jongeren tussen 16 en 18 jaar heet dit de kwalificatieplicht.

eigen kracht naar Nederland zijn gevlucht, migranten die om economische redenen hier zijn (al dan niet illegaal), gezinsherenigers en een grote groep mensen die om allerlei redenen in Nederland terecht is gekomen, waaronder asielzoekers die niet vallen onder het Vluchtelingenverdrag (Onderwijsraad, 2017a).

Wanneer is een kind een anderstalige nieuwkomer?

Nieuwkomers of migranten zijn alle mensen die vanuit een ander land naar Nederland zijn gekomen om hier - al dan niet tijdelijk - een nieuw bestaan op te bouwen. In het **primair onderwijs** wordt de term 'nieuwkomer' gebruikt om de groep leerlingen aan te duiden die nog maar kort (tot vier jaar) in Nederland verblijven en het Nederlands onvoldoende machtig zijn om aan regulier onderwijs deel te nemen (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Wanneer we deze brede definitie aanhouden, gaat het in 2015 om 33.692 kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

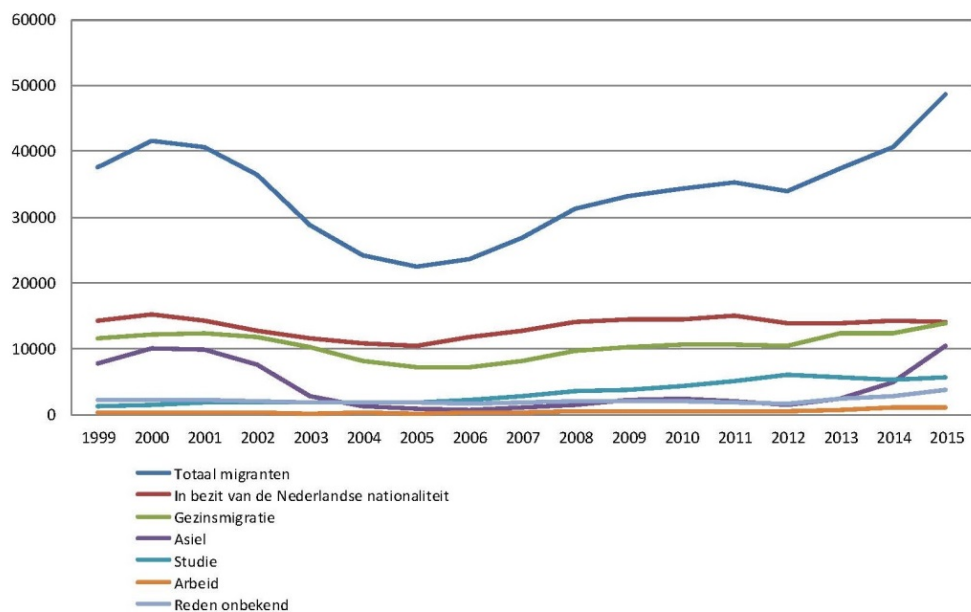
In het **voorgezet onderwijs** geldt dat 'nieuwkomers' leerlingen zijn in de leeftijd van twaalf tot achttien die vanwege het onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal en een kort verblijf in Nederland (nog) niet in staat zijn om regulier voortgezet onderwijs te volgen. Cijfers over kinderen in deze leeftijdsgroep die nieuwkomersonderwijs volgen, zijn niet beschikbaar.

Aantallen minderjarige anderstalige nieuwkomers en redenen voor komst

Politieke en mondiale ontwikkelingen staan in directe relatie tot het aantal leerlingen dat instroomt in nieuwkomersonderwijs. Veel anderstalige leerlingen die momenteel in Nederland nieuwkomersonderwijs volgen zijn hier omdat ze gevlucht zijn voor oorlog, geweld en onderdrukking (o.a. uit Syrië, Eritrea) of omdat hun ouders dankzij EU-regelgeving in Nederland kunnen werken (o.a. uit Polen, Bulgarije). Dit is de laatste jaren het geval, maar kan ook weer veranderen. Kwamen er in de jaren '60 nog veel Italianen voor laaggeschoold werk naar Nederland, nu is dat al lang niet meer het geval. Was immigratiewetgeving in de jaren '80 nog relatief liberaal, nu zijn er allerlei barricades opgeworpen waardoor migreren naar Nederland een ingewikkelde exercitie is. Konden Afghanen in 2002 nog politiek asiel aanvragen en werden zij meestal erkend als vluchteling, nu worden zij bijna altijd teruggestuurd, omdat het land als veilig te boek staat. Kortom; de komst van migranten is sterk onderhevig aan veranderingen op het wereldtoneel.

Nieuwkomers komen sinds 2000 vooral naar Nederland als asielzoeker of in het kader van gezinshereniging (nareizigers). Bij anderstalige nieuwkomers wordt dan ook vaak een link gelegd met vluchtelingen. De praktijk is echter een stuk veelzijdiger. Lang niet alle kinderen die naar Nederland komen en een andere taal spreken zijn gevlucht uit hun land van herkomst. Het gaat dan vooral om kinderen waarvan de ouders in Nederland gaan werken, of omdat een van de ouders een partner in Nederland heeft wonen.

In de beginjaren van het onderwijs aan anderstalige nieuwkomers werd er voornamelijk les gegeven aan kinderen van (veelal) Marokkaanse en Turkse gastarbeiders. In de loop van jaren '80 kwamen steeds meer kinderen van gastarbeiders naar Nederland. Dit leidde tot een relatief consistente vraag naar onderwijs voor anderstalige leerlingen.

Figuur 1: De ontwikkeling van migratie naar Nederland van 0-20 jarigen en de belangrijkste redenen, 1999-2015 (Bron: CBS, 2017a)

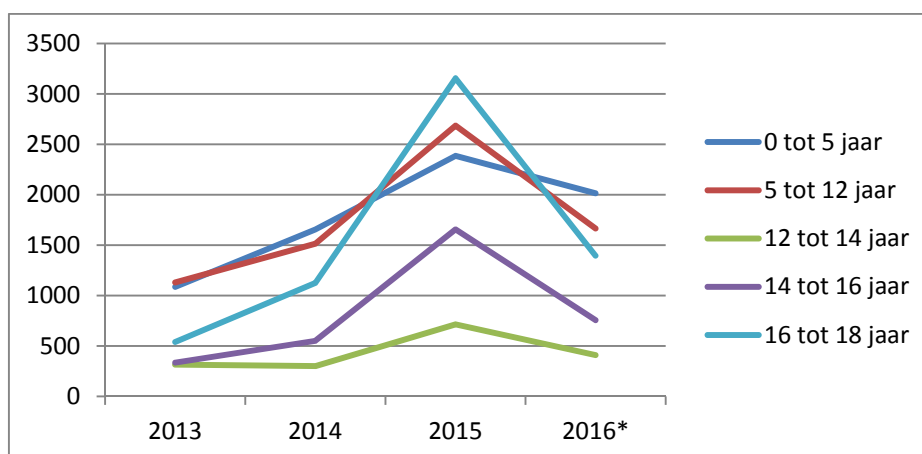
Gezinsherenigers komen anno 2017 steeds vaker uit Midden- en Oost-Europese (MOE) landen. Veel van deze kinderen zijn vanaf hun zesde naar school geweest en kunnen het Latijnse alfabet lezen en schrijven; een groot voordeel voor hun toekomstige schoolcarrière in Nederland. Een andere groep kinderen die naar Nederland komt, heeft een Nederlandse ouder. Vaak betreft het kinderen waarvan de

ouder een partner in Nederland heeft en besluit om hier ook te gaan wonen. Deze laatste groep is afkomstig uit landen van over de hele wereld.

Vòòr 1990 waren er al kleine groepen asielzoekers uit onder meer Vietnam, Chili en Iran. Vanaf de jaren '90 neemt het aantal asielzoekers een grote vlucht; in 1995 vragen meer dan 50.000 mensen asiel aan in Nederland (CBS, 2017b). Mensen zijn dan vooral afkomstig uit de door oorlog verscheurde gebieden van het voormalige Joegoslavië en de Sovjet-Unie.

De laatste jaren is de groep kinderen die in Nederland aankomt als asielzoeker sterk gegroeid. Asielzoekers hebben net als veel gezinsherenigers maar beperkt kennis van het land van aankomst. Daarnaast kampen zij vaak met andere problemen zoals: heftige herinneringen aan gebeurtenissen uit het verleden, leven in een oorlogsgebied, vluchten, talloze verhuizingen na aankomst in Nederland en onzekerheid over het lot van achtergebleven familieleden. Dit kan veel kinderen voor de rest van hun leven beïnvloeden (Coppens & Van Gent, 2016).

40% van de totale groep Syriërs die in 2015 asiel aanvraag in Nederland, was minderjarig. Dit gold voor iets minder dan een kwart van de totale groep Eritrese asielzoekers in datzelfde jaar (CBS, 2017c). Onder asielzoekers bevinden zich ook de groep Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV'ers).

Figuur 2: Aantallen asielverzoeken onder de 18 jaar, verdeeld in leeftijdscategorieën, 2013-2016 (CBS, 2017c). *De gepubliceerde cijfers over 2016 zijn voorlopige cijfers.

Een grote groep kinderen die nagenoeg onzichtbaar blijft in de statistieken is de groep illegale en ongedocumenteerde kinderen. Deze kinderen bevinden zich vaak

in gezinnen die illegaal in Nederland verblijven, omdat hun aanvraag voor een verblijfsvergunning is geweigerd, of simpelweg omdat ze nooit een verblijfsvergunning aangevraagd hebben. Het niet beschikken over de juiste papieren brengt grote onzekerheid en onduidelijkheid met zich mee. Schattingen over de aantallen illegaal in Nederland verblijvende mensen (in 2013) lopen uiteen van 22.900 tot 48.200 mensen, waarvan een deel minderjarig is (WODC, 2015).

Toeleiding naar onderwijs

Wanneer kinderen in Nederland aankomen, is het van belang dat zij zo snel mogelijk onderwijs kunnen volgen. Onderwijs is immers een recht, en kinderen moeten de kans krijgen om zich voor te bereiden op de Nederlandse maatschappij. In Europese richtlijnen staat dat kinderen die asiel aanvragen binnen drie maanden toegang moeten hebben tot onderwijs. De Nederlandse overheid vindt dat echter te lang duren en spant zich in om kinderen sneller toegang tot onderwijs te geven (Ministerie van OCW, 2016).

Voor migranten die geen asiel aanvragen, maar hier komen als EU-burger, Nederlands staatsburger of met een niet-asiel gerelateerde verblijfsvergunning geldt dat zij eveneens zo snel mogelijk naar school moeten en dat zij direct onder de Leerplichtwet vallen. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, hebben kinderen die illegaal in Nederland verblijven dezelfde rechten op onderwijs, zorg- en rechtsbijstand als legale kinderen (VW, 2000).

De praktijk: aankomst in Nederland

De manier waarop kinderen naar Nederland komen, heeft gevolgen voor de toeleiding naar school. In de meeste gevallen schrijven ouders hun kinderen in als ingezetene van de gemeente waar zij wonen, waarna ze op zoek gaan naar een passende school. Wanneer kinderen nog geen Nederlands spreken, is dat vrijwel altijd nieuwkomersonderwijs, tenzij het gaat om kinderen die internationaal onderwijs gaan volgen.

Soms duurt het langer dan drie maanden voordat nieuwkomers naar school gaan. Wanneer het om kinderen gaat die niet in azc's ondergebracht zijn kan dit allerlei redenen hebben; daar is geen onderzoek over bekend. In de praktijk komt het voor dat ouders het belang van Nederlands onderwijs niet direct in zien vanwege het tijdelijke karakter van hun verblijf. Een andere bekende reden is dat ouders (vaak onterecht) bang zijn voor registratie bij de gemeente omdat ze niet over een geldi-

ge verblijfsvergunning beschikken. In sommige gevallen betekent het dat kinderen pas in beeld komen wanneer zij in aanraking komen met de overheid, vaak in de vorm van een gemeente. Bijvoorbeeld wanneer ouders of andere gezinsleden een uitkering aan willen vragen, hun belastingaangifte moeten doen of in aanraking komen met een zorginstantie. Er is in deze gevallen sprake van absoluut verzuim; een leerplichtambtenaar dringt in dat geval dan ook aan om kinderen zo snel mogelijk naar een passende onderwijsplek te krijgen.

Voor asielzoekers heeft onderwijs niet direct prioriteit. Bij aankomst in Nederland gaan zij eerst naar een centrale opvanglocatie van het Centraal Orgaan voor de opvang van Asielzoekers (COA) in Ter Apel, Budel-Cranendonck of Veenhuizen (COA, 2017a). Of zij komen terecht in de noodopvang, bij gebrek aan plekken in de centrale opvang (Bussemaker & Dekker, 2015). Daarna verhuizen zij naar een Asielzoekerscentrum (azc) in Nederland (COA, 2017a). Voor asielzoekerskinderen in de leeftijd van vier tot achttien jaar is dat het moment dat onderwijs in Nederland kan beginnen. Toeleiding naar onderwijs duurde de afgelopen twee jaar dan ook regelmatig langer dan de gestelde drie maanden. Op noodopvanglocaties is het overigens gebleken dat onderwijs met hulp van bereidwillige gemeenten en schoolbesturen ingericht kon worden, bijvoorbeeld in Nijmegen (Ulenaers, 2016).

2. Onderwijsvormen voor nieuwkomers

Er zijn verschillende vormen van onderwijs aan nieuwkomers. Dit is per leeftijdsfase georganiseerd. Na 1 a 2 jaar nieuwkomersonderwijs stromen de meeste leerlingen door naar verschillende niveaus van middelbaar onderwijs.

Onderwijs aan anderstalige nieuwkomers is in de volgende drie leeftijdsfasen te verdelen (zie tabel 1):

1. Peuters (2,5 tot 4 jaar)

Afhankelijk van de gemeente, komen peuters die nieuw in Nederland zijn in aanmerking voor voor- en vroegschoolse educatie (VVE) in het kader van het onderwijsachterstandenbeleid. Officieel is het enige criterium voor VVE het opleidingsniveau van ouders. Veel gemeenten hebben aanvullende criteria (zoals kennis van de Nederlandse taal) opgesteld.

2. Kinderen in de basisschoolleeftijd (4-12 jaar)

Anderstalige nieuwkomers stromen vanaf hun vierde in op eerste opvangonderwijs. Dit is door de Inspectie van het Onderwijs onderverdeeld in vier typen. Dit zijn geen wettelijke categorieën, maar bedoeld om de voorzieningen te ordenen op basis waarvan de inspectie haar werk kan doen (LOWAN, 2017a).

Type 1 scholen: bevinden zich vaak op het terrein van een azc of in de nabije omgeving. In juli 2017 waren er 50 type 1 scholen in Nederland. Scholen bedienen uitsluitend asielzoekerskinderen woonachtig in het azc.

Type 2 scholen: richten zich specifiek op onderwijs aan nieuwkomers in voorbereiding op het reguliere onderwijs. Soms bieden deze scholen tevens regulier onderwijs aan. In juli 2017 waren er 54 scholen die type 2 onderwijs aanboden.

Onder type 2 scholen vallen ook POL- en GLO-scholen, deze zijn gericht op specifieke groepen kinderen.

- POL-scholen (Procedure Opvang Locatie-scholen): staan op locaties waar de eerste fase van de asielprocedure gedaan wordt. Vaak zijn kinderen hier drie weken, soms langer. In juli 2017 waren er 22 POL-scholen.
- GLO-scholen (Gezins Locatie Opvang-scholen): zijn verbonden aan een gezinslocatie. Het asielverzoek van de gezinnen op deze locatie is

afgewezen en de meesten zijn in afwachting van vertrek. In juli 2017 waren er 17 GLO-scholen.

Type 3 scholen: reguliere basisscholen die nieuwkomersonderwijs aanbieden aan één of twee klassen met anderstaligen. In juli 2017 waren er 171 scholen die één of twee taalklassen ondersteunden.

Type 4 scholen: een school waar anderstaligen zitten die, naast de activiteiten met de groep, een programma op maat ontvangen. In juli 2017 waren er 33 type 4 scholen (LOWAN, 2017b)².

3. Jongeren (12-18 jaar)

Nieuwkomers in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar gaan vrijwel zonder uitzondering naar een Internationale Schakelklas (ISK). In juli 2017 zijn er 119 scholen die dit type onderwijs aanbieden. 39 scholen hebben minder dan 50 leerlingen, 37 scholen hebben tussen de 50 en 100 leerlingen en 43 scholen hebben meer dan 100 leerlingen. In de meeste gevallen gaat het hierbij om reguliere scholen met een ISK-afdeling. Soms hebben zij een eigen locatie, in andere gevallen zijn ze ondergebracht bij reguliere afdelingen. Er zijn in Nederland een aantal ISK's die als losstaande school opereren.

De inhoudelijke invulling van nieuwkomersonderwijs wisselt per type onderwijs en per school. Voor meer informatie over de inhoudelijke invulling: www.lowan.nl.

Onderwijsvormen na eerste opvangonderwijs

Kinderen met een gemiddelde ontwikkeling doorlopen het nieuwkomersonderwijs meestal in één á twee jaar. Na maximaal twee jaar eerste opvangonderwijs stromen zij door naar reguliere vormen van onderwijs, aansluitend bij het niveau en de leeftijd van de leerling. Een uitzondering hierop zijn (oudere) analfabeten, die een jaar extra krijgen om te leren lezen en schrijven.

² Voor een uitgebreider overzicht en beschrijving, zie Inspectie van het Onderwijs (2016).

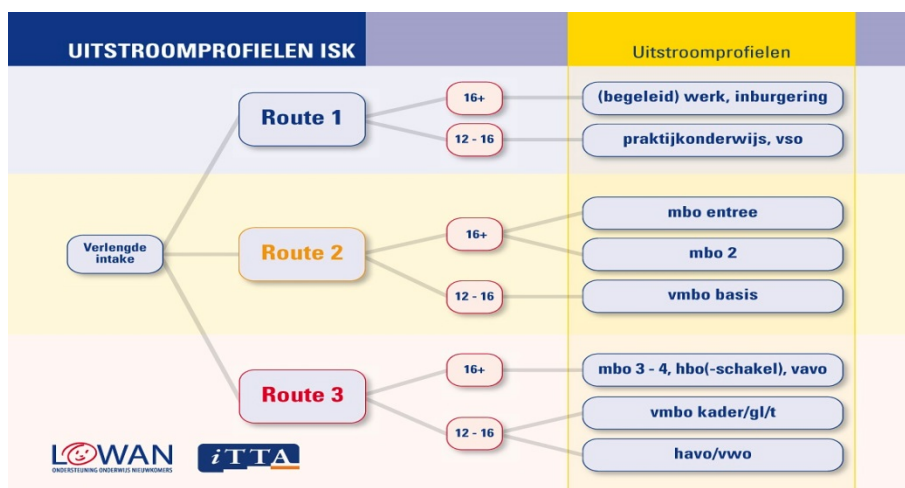
Leeftijd	Onderwijs	Aantal scholen	Totaal
2,5-4 jaar	VVE (optioneel) Voor- en vroegschoolse educatie.	Onbekend ³	
4-12 jaar	<i>Type 1 scholen</i> 'Azc-scholen' verbonden aan een azc.	50	
	<i>Type 2 scholen</i> Scholen die uitsluitend onderwijs verzorgen aan nieuwkomers én basisscholen met drie of meer nieuwkomersklassen.	54	
	<i>Type 3 scholen</i> Scholen met 1 of 2 groepen voor nieuwkomers.	171	
	<i>Type 4 scholen</i> Scholen waar nieuwkomers geïntegreerd zijn in reguliere groepen (feitelijk geen nieuwkomers-onderwijs).	33	
	<i>POL-scholen</i> Procedure Opvang Locatie-scholen	17	
	<i>GLO-scholen</i> Gezins Locatie Opvang-scholen	22	
	Totaal PO		347
12-18 jaar	<i>Internationale Schakelklassen (ISK's)</i> Aparte scholen of afdelingen ondergebracht bij scholengemeenschappen.		
	<i>ISK <50 leerlingen</i>	39	
	<i>ISK 50-100 leerlingen</i>	37	
	<i>ISK >100 leerlingen</i>	43	
	Totaal VO		119
	Totaal aantal onderwijsvormen voor anderstaligen in Nederland		466

Tabel 1: Gebaseerd op het rapport 'Vluchtelingen en Onderwijs' van de Onderwijsraad (2017); cijfers gebaseerd op rapport 14 juli 2017 (LOWAN, 2017a).

³ Uit een landelijke peiling van Sardes (2016) bleek dat slechts in 35% van de gemeenten met een asielopvanglocatie voor deze peuters een professioneel peuterspeelzalaanbod beschikbaar is.

De doelstelling van nieuwkomersonderwijs voor kinderen van vier tot twaalf jaar is dat ze doorstromen naar regulier basisonderwijs (met uitzondering van kinderen op GLO-scholen). In sommige gevallen stromen kinderen door naar clusterscholen in het speciaal basisonderwijs (sbo). Kinderen die onderwijs volgen op een type 1 of 2 school zetten hun onderwijs meestal voort op een nieuwe school. Kinderen van een type 3 of 4 school, blijven vaak op dezelfde school.

Kinderen in de leeftijd van twaalf tot en met zestien stromen door naar de verschillende niveaus van het middelbaar onderwijs. Relatief veel kinderen gaan naar het vmbo (Onderwijsraad, 2017), anderen vervolgen hun onderwijs op de havo of het vwo. Weer anderen gaan naar praktijkonderwijs en een kleine groep stroomt door naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Kinderen van zestien jaar en ouder gaan meestal naar het mbo, maar soms ook naar schakelprogramma's die voorbereiden op een hbo- of wo-studie. In 2016 hebben LOWAN en ITTA voor de leeftijdsgroep twaalf tot en met zestien-plus (in de praktijk vaak tot achttien) uitstroomprofielen ontwikkeld. Deze profielen zijn gebaseerd op de taal- en onderwijsontwikkeling van anderstalige kinderen.

Figuur 3: Uitstroomprofielen ISK (LOWAN-ITTA, 2016).

3. Organisatie en actoren bij nieuwkomersonderwijs

Het organiseren van onderwijs aan anderstalige nieuwkomers is afhankelijk van een aantal actoren en keuzes. Welke actoren een mogelijke rol in de organisatie van nieuwkomersonderwijs spelen en hoe dit zich tot elkaar verhoudt wordt duidelijk in dit hoofdstuk.

De verantwoordelijkheid voor het organiseren van nieuwkomersonderwijs is door de overheid belegd bij gemeenten. Zij zijn immers verantwoordelijk voor het handhaven van de leerplicht. In de loop der tijd zijn er allerlei verschillende vormen van nieuwkomersonderwijs ontstaan, waarbij gemeenten de uitvoering toebedelen aan samenwerkingsverbanden en/of schoolbesturen. Naast de gemeente, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden spelen ook andere organisaties een rol bij de uitvoering van nieuwkomersonderwijs.

Daarbij spelen vraag en aanbod een cruciale rol in het organiseren van onderwijs aan anderstaligen; fluctuatie in aantallen leerlingen is immers kenmerkend voor dit type onderwijs (Postma, 2016). De vraag naar nieuwkomersonderwijs is zeer moeilijk te voorspellen, zoals we in hoofdstuk 1 hebben kunnen lezen. De onduidelijkheid over de vraag naar onderwijs maakt het organiseren ervan, zeker op de langere termijn, ingewikkeld.

Hieronder een overzicht van actoren in onderwijs aan nieuwkomers, zoals weergegeven in figuur 4.

Actoren in onderwijs aan nieuwkomers

Op landelijk niveau

Samenwerkingspartners (LOWAN, PO-raad, VO-raad)

LOWAN (Landelijke Onderwijs Werkgroep Asielzoekers Nederland) ondersteunt scholen die het onderwijs aan nieuwkomers verzorgen in zowel het primair- als het voortgezet onderwijs. LOWAN organiseert studiedagen, bijeenkomsten en helpt scholen bij het opstarten van nieuwkomersonderwijs. Daarnaast deelt LOWAN veel informatie en expertise middels haar website en op aanvraag. LOWAN, de PO-raad en de VO-raad adviseren en ondersteunen nieuwkomersscholen met het vertalen van financiële regelingen naar de praktijk. De raden agenderen het thema Nieuwkomers in Den Haag en zetten zich in voor meer kwaliteit van nieuwkomersonderwijs.

Actoren in onderwijs aan nieuwkomers

Landelijk niveau

Richting geven, adviseren en financieren van regionale initiatieven

Samenwerkingspartners
Lowan/PO-raad/VO-raad

Overheid
OCW/ DUO

COA

Inspectie van het Onderwijs

Gemeentelijk/regionaal niveau

Afspraken maken met betrokken actoren (en regionale coördinatie)

Samenwerkingsverbanden

Gemeente

Schoolbesturen

Uitvoering

Uitvoering en betrokkenheid bij het beleid

Kinderopvang

po-scholen

vo-scholen

mbo/hbo/wo

Figuur 4: Verschillende actoren in nieuwkomersonderwijs (ontleend aan Lieskamp, 2016)

Overheid (OCW, DUO)

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap speelt een rol in het verzorgen van de financiering van nieuwkomersonderwijs en het beantwoorden van vragen rondom de uitvoering ervan. OCW verstrekt via de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) reguliere onderwijsbekostiging, evenals aanvullende bekostiging op aanvraag en op basis van bestaande regelingen (Ministerie van OCW, 2017a).

COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers)

Wanneer een nieuwkomersschool veel (of uitsluitend) asielzoekers huisvest, komt deze in contact met het COA. Asielzoekers hebben recht op opvang vanaf het moment dat ze asiel aanvragen in Nederland totdat zij een verblijfsvergunning hebben (of Nederland moeten verlaten). Het COA vangt hen op in opvangcentra (azc's) en biedt basisvoorzieningen zoals onderwijs. Op het terrein van een aantal azc's staan (type I, POL, GLO-)scholen voor kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf. Het COA probeert de plaatsing van asielzoekers in een gemeente zo goed als mogelijk te communiceren met de gemeente en - wanneer het om leerplichtigen gaat - met het verantwoordelijke schoolbestuur. Voorspellingen over de plaatsing van asielzoekers zijn echter moeilijk te maken, omdat dit afhankelijk is van de instroom en de bereidwilligheid van een gemeenteraad om asielzoekers op te vangen (Postma, 2016). Ook is het COA verantwoordelijk voor praktische zaken voor kinderen (zoals het regelen van een zorgverzekering) en geeft zij toegang tot financiële ondersteuningsmogelijkheden voor nieuwkomersonderwijs (Ministerie van OCW, 2016).

Inspectie van het Onderwijs

Sinds een aantal jaar is de Inspectie van het Onderwijs actief betrokken bij het onderwijs aan nieuwkomers. Zo ontwikkelde de Inspectie in het primair onderwijs een waarderingskader dat scholen in vier verschillende typen indeelt. Dit waarderingskader kan scholen helpen om te werken aan hun kwaliteit. De inspectie beoordeelt vooral de kwaliteit van de voorzieningen van het onderwijs aan nieuwkomers (Ministerie van OCW, 2017a).

ISK-onderwijs valt volgens de Inspectie onder voortgezet onderwijs, nieuwkomersonderwijs heeft zodoende geen afzonderlijk waarderingskader. ISK's moeten daarom voldoen aan de kwaliteitseisen voor de eerste twee leerjaren voortgezet onderwijs (onderwijstijd, bevoegdheden, inschrijving). In het verleden is op die smalle benadering kritiek geweest, omdat er een verschil is tussen onderwijs op een ISK en (regulier) voortgezet onderwijs in zowel doelgroep, uitstroom als doelstellingen (BVNT2, 2017).

Op gemeentelijk / regionaal niveau

Gemeente

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het handhaven van de leerplicht, en daarmee de eerst verantwoordelijken bij het organiseren van nieuwkomersonderwijs. De gemeente kan een spilfunctie vervullen door constructief overleg tussen actoren te faciliteren. Het hebben van een visie op nieuwkomersonderwijs is daarbij waardevol. Daarover later meer.

De gemeente is tevens verantwoordelijk voor het organiseren van huisvesting en het regelen van leerlingenvervoer van en naar de locatie waar nieuwkomersonderwijs wordt gefaciliteerd. Vooral in gemeenten die kiezen voor regionale oplossingen is dit een punt van aandacht (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

Samenwerkingsverbanden

Samenwerkingsverbanden zijn belangrijke partners in het organiseren van nieuwkomersonderwijs, hoewel het per regio verschilt in hoeverre samenwerkingsverbanden betrokken zijn. Samenwerkingsverbanden houden contact met vervolgscholen (zowel in po als in vo) en spelen een belangrijke rol in het zorgnetwerk rondom scholen. Ook hebben samenwerkingsverbanden zowel beleidsmatige als onderwijskundige expertise in huis, wat van pas komt bij de constante fluctuatie van leerlingenaantallen in de regio. Een mooi voorbeeld van een leidende rol voor het samenwerkingsverband in het organiseren van nieuwkomersonderwijs in de regio Schiedam-Vlaardingingen-Maassluis is beschreven door Timmer (2016).

Schoolbesturen

Naast het uitvoeren van onderwijs zijn scholen en schoolbesturen ook belangrijk in het faciliteren en organiseren van de doorstroom van anderstaligen nadat zij nieuwkomersonderwijs hebben doorlopen. De voornaamste taak voor de scholen is het doorschakelen: de overgang van nieuwkomersonderwijs naar regulier onderwijs. Ervoor zorgen dat alle kinderen doorstromen naar een passende onderwijsplek in het reguliere onderwijssysteem is niet overal en altijd vanzelfsprekend, blijkt uit de praktijk (Van Hasselt & De Kruijf (2009); Maarse & Houwer (2016)). Het maken van goede afspraken tussen schoolbesturen in de regio waarbinnen nieuwkomerskinderen wonen is essentieel in zowel de doorschakeling als de organisatie. In dat proces is een belangrijke rol weggelegd voor schoolbesturen. Hoofdstuk 5 gaat hier verder op in.

Uitvoerende instellingen

Kinderopvang

Peuters in de leeftijd van tweeënhalf tot vier jaar die het risico lopen op een taalachterstand komen meestal in aanmerking voor VVE. Gemeenten bepalen zelf de doelgroep en bepalen dus zelf of peuters van anderstalige ouders die net in hun gemeente zijn aangekomen ook in deze doelgroep vallen. Wanneer het risico op een taalachterstand daarin meeweegt, lijkt het voor de hand liggend dat peuters met anderstalige ouders, al dan niet hoogopgeleid, hiervoor in aanmerking komen (Sardes, 2016).

Kinderopvangorganisaties zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van een voor-schools programma voor anderstalige peuters. Voor asielzoekerspeuters geldt dat het Rijk heeft aangegeven inhoudelijke en financiële ondersteuning te bieden om deze groep richting VVE te leiden (Ministerie van OCW, 2017a).

Scholen (po en vo)

Scholen spelen uiteraard de belangrijkste rol in de uitvoering van nieuwkomersonderwijs. Zij zijn verantwoordelijk voor het aannemen van leraren en het creëren van een pedagogisch en didactisch stimulerend klimaat waarin nieuwkomers in staat zijn om te werken aan hun Nederlandse en schoolse vaardigheden.

De uitvoering van nieuwkomersonderwijs kan op allerlei manieren gedaan worden. Een schoolbestuur kan zich opwerpen als de verantwoordelijke organisatie voor het nieuwkomersonderwijs, maar kan ook in overleg een ander schoolbestuur in de gemeente of regio verantwoordelijk maken voor het uitvoeren van onderwijs aan nieuwkomers.

Middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs (mbo, hbo, wo)

Een succesvolle onderwijsloopbaan is voor veel kinderen van zestien jaar en ouder afhankelijk van vervolgonderwijs op het mbo, hbo en de universiteit. Voor nieuwkomers is dit niet anders. Het is immers de plek waar een startkwalificatie behaald wordt en waar men kijkt naar arbeidsperspectieven. Deze startkwalificatie is vooral van belang voor studenten vanaf zestien jaar, inclusief zogenoemde achttien-plus leerlingen (leerlingen die op het moment dat hun leerverplichting ten einde komt, nog op de ISK zitten).

Opleidingstype	Beschrijving
Entree opleiding (niveau 1)	<ul style="list-style-type: none"> • Voor studenten zonder diploma, die willen starten aan een beroepsopleiding. • Drempelloze instroom: ex-ISK leerlingen hebben altijd toegang. • Een aantal ROC's bieden entree-trajecten op maat aan voor inburgeraars en ex-ISK leerlingen. Bij deze trajecten is expliciet aandacht voor eerdere werkervaring, taalvaardigheid en inburgering (zie bijvoorbeeld ROC Friese Poort, 2017).
Schakelprogramma's mbo niveau 2 en hoger	<ul style="list-style-type: none"> • Bereiden leerlingen voor op mbo niveau 2, 3 of 4. • Toelatingstoetsen taal en rekenen vaak verplicht. • Staatsexamen I is verplicht om na het schakelprogramma toegang te krijgen tot een reguliere mbo-opleiding, veel mbo-scholen vragen daarnaast een minimaal beheersingsniveau rekenen.
Schakelprogramma's hbo/wo	<ul style="list-style-type: none"> • Bereiden nieuwkomers voor op het hoger onderwijs. • Uitgevoerd op mbo's (vavo), hbo- instellingen en universiteiten. • Staatsexamen II diploma behalen is het doel, evenals deelvakken die aansluiten bij hun vervolgstudie. • Ex-ISK leerlingen hebben vaak geen (in het land van herkomst) behaalde diploma's om in aanmerking te komen voor hoger onderwijs programma's. Leerlingen moeten zich al op de ISK inhoudelijk voorbereiden op een schakelprogramma.

Tabel 2: Overzicht vervolgonderwijsmogelijkheden voor anderstalige nieuwkomers na de ISK.

De doorschakeling naar een vervolgprogramma kan ingewikkeld zijn. In het bijzonder voor de groep laagopgeleide en beperkt geschoolde vluchtelingen is het moeilijk om een passende plek te vinden (Stavenuiter, Smits van Waesberghe, Noordhuizen & Oostrik, 2016). Problemen bij doorstroom worden ook erkend door het Ministerie van OCW (2017b). Hier gaat het volgende hoofdstuk verder op in.

4. Knelpunten in beleid en praktijk

De vorige hoofdstukken gaven een schets van nieuwkomersonderwijs in Nederland. In dit hoofdstuk geven we een (beknopte) samenvatting van de belangrijkste rapportages en vatten we terugkerende knelpunten samen.

Sinds de toegenomen aandacht voor vluchtelingen zijn er een aantal onderzoeken en rapportages geschreven over nieuwkomersonderwijs in Nederland. Hoewel deze voornamelijk over vluchtelingen gaan, kijken enkele ook naar alle anderstalige nieuwkomers. De publicaties vormen een welkome aanvulling op wat er tot nu toe bekend was over het huidige beleid en de praktijk. Ze nodigen uit om na te denken over passende oplossingen anno 2017.

Onderwijsraad: Vluchtelingen en onderwijs (2017a)

In februari 2017 heeft de Onderwijsraad, het belangrijkste adviesorgaan van de Nederlandse regering op het terrein van het onderwijs, een rapport uitgebracht over de staat van het onderwijs aan vluchtelingen. De raad doet hierin drie aanbevelingen die moeten leiden naar een grotere deelname en kwalitatief beter onderwijs voor deze groep. De eerste aanbeveling betreft het verbeteren van toegankelijkheid. De Onderwijsraad adviseert dat alle asielzoekerspeuters VVE zouden moeten kunnen ontvangen; dat scholen, gemeenten en inspectie beter moeten samenwerken; en mbo's actiever op zoek moeten gaan naar alternatieve oplossingen voor groepen die moeite hebben op reguliere opleidingen als gevolg van taal. Naast investeren in meer deskundigheid en materialen voor het type onderwijs adviseert de Onderwijsraad tot slot dat onderwijs een hogere prioriteit verdient in het asielbeleid. Het rapport stelt dat *“het ontwikkelen van een coherente visie en een efficiëntere organisatie van het onderwijs aan vluchtelingen kunnen helpen deze knelpunten op te lossen”*. De raad wijst daarbij op de mogelijkheden die flexibele regionale netwerken kunnen vervullen, en waarbinnen gemeenten een regiefunctie vervullen. Het Rijk en landelijke organisaties dienen daarin een ondersteunende rol voor gemeenten te spelen (Onderwijsraad, 2017a).

EDINA (EDucation of International Newly Arrived migrant pupils): Country Report Netherlands (2016)

Het EDINA-project is een landen overstijgend consortium van scholen, beleidsmakers en onderzoekers uit drie landen (Finland, België, Nederland). Doel van het consortium is ondersteuning bieden aan instellingen en professionals die te maken hebben met nieuwkomersonderwijs. Het EDINA-landenrapport over Nederland geeft een beschrijving van de situatie van nieuwkomersonderwijs anno 2016,

waarna er wordt ingezoomd op de situatie in Rotterdam. Het consortium geeft een aantal adviezen, zoals: de begeleiding van nieuwkomers zou langer dan een á twee jaar moeten zijn om te komen tot betere resultaten. Verder stelt zij vragen bij de definitie ‘nieuwkomers’. Wanneer iemand een nieuwkomer is, wordt niet altijd duidelijk. Tot slot concluderen zij dat er uitdagingen zijn met betrekking tot de professionalisering van leraren en de verheldering van criteria voor de evaluatie van het schoolniveau van de nieuwkomers (Le Pichon, Van Erning & Baauw, 2016).

Verwey-Jonker Instituut: Onderwijs en doorstroom naar de arbeidsmarkt van jonge nieuwkomers in Nederland (2016)

Onderzoekers van het Verwey-Jonker instituut hebben een tiental mensen geïnterviewd die betrokken zijn bij de overgang van onderwijs naar werk bij nieuwkomers (specifieker: vluchtelingen, AMV’ers en niet-westerse nieuwkomers) in de leeftijd van 13 tot 23 jaar, die korter dan vijf jaar in Nederland zijn. Zij identificeren problemen bij de doorstroom van leerlingen die twee jaar ISK achter de rug hebben, maar nog geen adequaat taal- of schoolniveau beheersen. Dit geldt in het bijzonder voor 18+ leerlingen. Vooral taalachterstand, de daarmee gepaard gaande toegankelijkheid van mbo-niveaus hoger dan entree 1 en het gebrek aan uitstromen met een startkwalificatie is problematisch. Een belangrijke aanbeveling is om taal een meer uitgesproken plaats te geven in mbo- en hbo-programma’s voor nieuwkomers. Over gemeenten wordt geconcludeerd dat er grote verschillen zijn tussen het ondersteunen van nieuwkomers in het vinden van een passende opleiding en werk door decentraal beleid. Zij adviseren gemeenten om een helder beleidskader op te zetten met duidelijke doelen en bijbehorende criteria (Stavenuiter et al., 2016).

SIRIUS: Refugee Education in the Netherlands (2016)

SIRIUS is een samenwerkingsverband van non-profit organisaties (ngo’s, universiteiten, stichtingen) die zich bezig houden met onderwijs aan minderjarige migranten in Europa. Het project “PERAE” (Partnership to Enhance the Education of Refugee and Asylum-seeking Youth in Europe) is opgezet om de (onvoldoende) toegang tot onderwijs voor minderjarige nieuwkomers te onderzoeken. Het rapport komt op basis van bureau-onderzoek en gesprekken met de doelgroep uit op een aantal gedeelde observaties en adviezen. Onder meer dat de groep minderjarige nieuwkomers die niet naar school gaat, door een gebrek aan cijfers, niet in het vizier is en dat de toegang naar onderwijs hectisch verloopt. Scholen weten vaak pas anderhalve week van tevoren hoeveel leerlingen ze mogen ontvangen. Door verhuizingen vertrekken kinderen op zeer korte termijn weer. Daarnaast valt de onderzoekers op dat de ervaring, expertise en specifieke vaardigheden in het werken met een diverse doelgroep bij leraren regelmatig ontbreekt. Ook missen zij aandacht

voor de doorstroomkansen van nieuwkomers, vooral voor de 18+ groep die naar mbo entree niveau 1 wordt gedirigeerd en daar vervolgens uitvalt (Tudjman & Van den Heerik, 2016).

Sardes: Peuters in de asielopvang naar de peuterspeelzaal (2016)

Slechts een derde van de gemeenten waar een azc staat heeft een aanbod voor peuters, bleek uit een inventarisatie van Sardes (Beekhoven & Muller, 2016). Gemeenten vinden aanbod voor deze groep echter wel allemaal wenselijk. Door het ontbreken van budget, wetgeving en aandacht voor deze groep is het lastig om aanbod te creëren. Soms zijn gemeenten niet voldoende op de hoogte van het feit dat er nieuwkomers in hun gemeente zijn. De leefsituatie in azc-opvang is vaak weinig bevorderlijk voor de ontwikkeling van kinderen, door veel stress en onrust én weinig speel- en spelmogelijkheden. Sardes pleit in het rapport voor een kwalitatief aanbod voor alle nieuwkomerspeuters (Hoogeveen, Muller & Koliijn, 2016).

Oberon: QuickScan ISK's in Nederland (2008)

In 2008 heeft Oberon in opdracht van LOWAN-VO een inzichtelijke quickscan gemaakt over de staat van ISK's in Nederland. Hiervoor hebben zij zestig ISK-instellingen bevroegd over de grootste knelpunten die zij ervaren in hun onderwijs. Hier kwamen (in volgorde van belangrijkheid) zeven knelpunten uit: schommelend leerlingaantal; gebrek aan intern draagvlak binnen de eigen school / het eigen bestuur; samenwerking met partners in het onderwijsveld; samenwerking met andere gemeenten; samenwerking met het COA; ISK niet voor alle nieuwkomers; en een gebrek aan geschikt lesmateriaal. Ook al is het rapport ietwat gedateerd, de aan-gedragen problematiek is herkenbaar in meer recente literatuur. Oplossingen zijn: schoolbesturen betere afspraken met elkaar laten maken; meer aandacht voor de specifieke vraag van nieuwkomers in regulier vervolgonderwijs; en betere samenwerking met de gemeente en het COA (Oberon, 2008).

Inspectie van het Onderwijs: Schoolloopbanen nieuwkomers (2017)

Dit verkennende onderzoek kijkt naar de kwaliteit van de doorstroom van nieuwkomersonderwijs naar regulier onderwijs. De Inspectie concludeert na gesprekken met directeuren, leerkrachten, intern begeleiders, ouders en leerlingen dat aansluiting tussen nieuwkomersonderwijs en regulier onderwijs een stuk beter kan. Het rapport wijst maar liefst negen knelpunten aan die de doorstroom bemoeilijken. Deze liggen volgens het onderzoek vooral in het contact tussen scholen, de kwaliteit van Nederlands als Tweede taal (Nt2-)onderwijs en de betrokkenheid en ondersteuning van ouders en leerlingen in het doorstroom-proces. Het rapport geeft vervolgens een uitgebreid overzicht van aanbevelingen om de doorstroom te

verbeteren. Door de rolverdeling van betrokken instanties te verduidelijken, kan er op organisatorisch vlak een verbetering worden gerealiseerd (Azouagh, 2017).

Knelpunten in het organiseren van nieuwkomersonderwijs

Nieuwkomersonderwijs is voor verbetering vatbaar op een aantal onderdelen (zie ook figuur 5). Een ruwe analyse maakt duidelijk dat een aantal knelpunten in meerdere of alle rapportages genoemd wordt.

a. Fluctuaties in aantallen: een uitdaging voor de organisatie van nieuwkomersonderwijs

In meerdere rapporten komt naar voren dat de onzekerheid over het aantal nieuwkomers dat binnen een gemeente/school arriveert grote gevolgen heeft voor de organisatie. Scholen en gemeenten hebben moeite om gericht beleid te maken op onderwijs aan nieuwkomers omdat fluctuatie in aantallen een van de weinige constanten is. Het ene moment zit een azc vrijwel vol, een half jaar later is zij nog maar voor een kwart gevuld (Postma, 2016). Met de fluctuatie in leerlingenaantallen gaan ook andere organisatorische dilemma's gepaard, zoals niveau-indelingen die ongeschikt zijn als gevolg van kleine aantallen (bijvoorbeeld analfabeten die in dezelfde klas zitten als leerlingen met een havo/vwo profiel). Daarnaast zijn er aanzienlijke financiële risico's voor gemeenten en met name schoolbesturen en is er slechts in beperkte mate baanzekerheid voor onderwijzend personeel, waarvan gevraagd wordt om specialistisch werk te doen. Dat is bij kleinere scholen en gemeenten met relatief weinig nieuwkomers ingewikkelder dan in gemeenten die een grotere, meer constante toestroom en in gemeenten waar regionale afspraken zijn gemaakt over nieuwkomersonderwijs (Onderwijsraad, 2017a; Tudjman & Van den Heerik, 2016; Le Pichon, Van Erning & Baauw, 2016; Oberon, 2008; Azouagh, 2017; Hoogeveen, Muller & Kolijn, 2016).

b. Doorstroom na eerste opvangonderwijs

In het voortgezet en het primair onderwijs kan de overgang van nieuwkomersonderwijs naar regulier onderwijs een hele stap zijn. Leerlingen gaan van veel aandacht voor de basis van taal en schoolse vaardigheden over naar een systeem waarbij een behoorlijke ontwikkeling hierin vanzelfsprekend is. Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat het huidige onderwijsmodel van één á twee jaar intensief taalonderwijs niet voldoende is om een succesvolle overgang naar het vervolgonderwijs te kunnen maken (Genesee et al., 2006; Thomas & Collier, 2002). Dat maakt de rol van reguliere onderwijsinstellingen die nieuwkomers na de taalschool

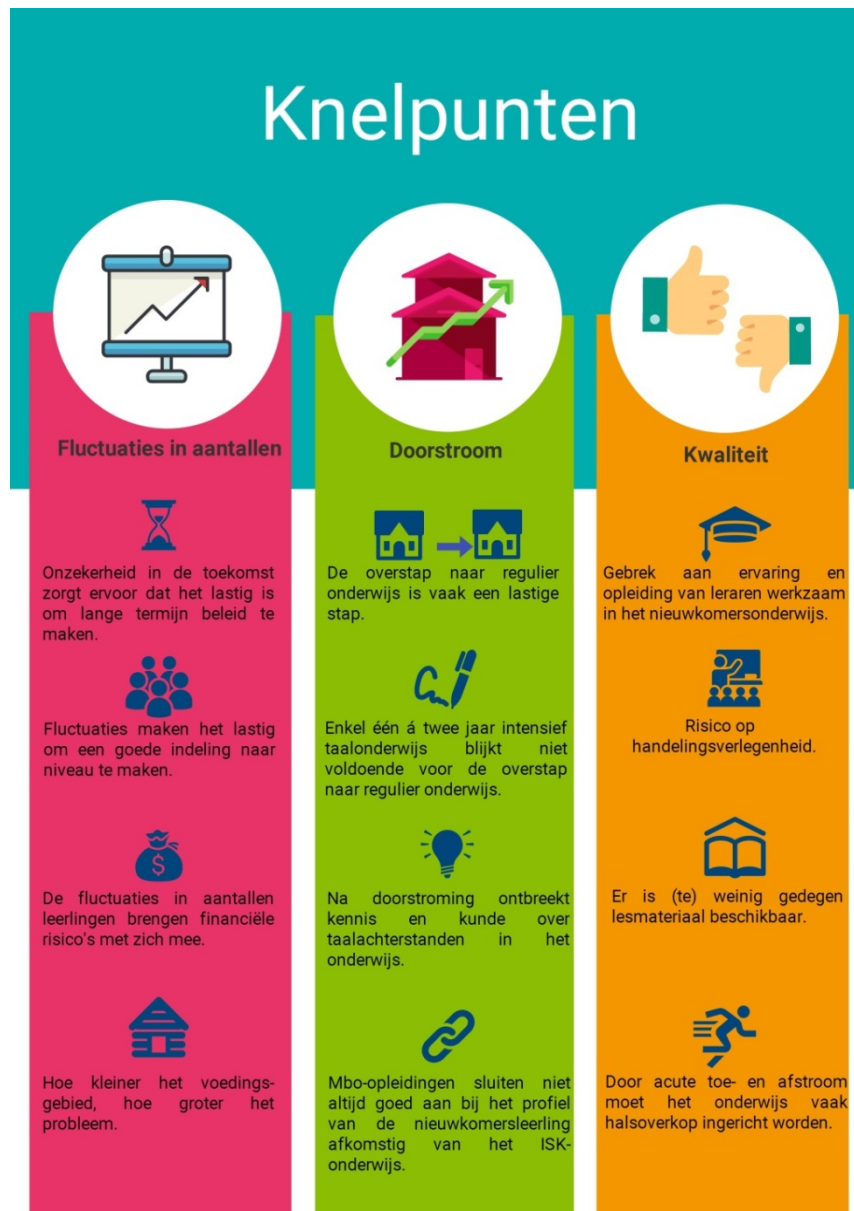
opvangen een belangrijke. Het besef dat anderstalige leerlingen na één of twee jaar nieuwkomersonderwijs nog ver achterlopen in hun taalontwikkeling, is op scholen niet altijd gemeengoed. Hoe daar vervolgens mee om te gaan ook niet; dit vereist kennis en kunde (LPTN, 2017).

De doorstroom van nieuwkomers is op meerdere terreinen ontoereikend, in het bijzonder vanaf de leeftijdscategorie zestien-plus. Vrijwel alle rapportages wijzen op het grote risico van uitval door een gebrek aan flexibiliteit bij mbo's, en door voorbereiding op het mbo bij ISK's. Vooral voor de groep die een entreeopleiding volgt, is veel mis in de toeleiding naar vervolgonderwijs. Aan de ene kant is er veel uitval bij leerlingen die te zwak zijn om mbo entree 1 te doen, aan de andere kant worden jongeren die meer in hun mars hebben ook gevraagd om op entree 1 niveau te starten, wat demotiverend werkt. Wat duidelijk wordt, is dat zonder het betrekken van het mbo in een gemeente of regio, (succesvol) doorstromen een moeilijke opgave is. Ook de kwaliteit van afspraken wordt meermaals genoemd als uitdaging. Problemen met doorstroom kunnen het gevolg zijn van gebrekkige afspraken of het uitblijven van afspraken tussen gemeenten, schoolbesturen en andere actoren. (Azouagh, 2017; Oberon, 2008; Stavenuiter et al., 2016; Le Pichon, Van Erning & Baauw, 2016; Onderwijsraad, 2017a).

c. Kwaliteit van nieuwkomersonderwijs

Een derde gemene deler in de rapportages en onderzoeken is de notie kwaliteit, en wel op verschillende niveaus. Het begrip kwaliteit blijft natuurlijk relatief, maar een pedagogisch en didactisch verrijkend onderwijsklimaat dat aansluit bij de leerling wordt algemeen aanvaard als voorwaarde voor goed (nieuwkomers)onderwijs. Een van de knelpunten die wordt genoemd in de rapporten is het gebrek aan een gerichte lerarenopleiding Nt2. Leraren kunnen zich enkel specialiseren in het geven van onderwijs aan anderstaligen door het volgen van cursussen of éénjarige opleidingen Nt2. Vaak zijn leraren ook onervaren in het lesgeven van Nt2 of het werken met vluchtelingen; het gevaar van handelingsverlegenheid wordt meer dan eens genoemd. Verder blijkt dat leraren (te) weinig gedegen lesmateriaal in handen hebben om aan de slag te kunnen. Het is commercieel niet interessant voor uitgeverij om specifiek materiaal te ontwikkelen voor een groep die relatief klein is. Daarnaast wordt duidelijk dat gemeenten en scholen vaak halsoverkop voorzieningen moeten regelen als gevolg van een acute toestroom, wat de kwaliteit van het onderwijs niet ten goede komt. Scholen die opgezet zijn, worden vervolgens vaak net zo snel weer ontmanteld als blijkt dat de toestroom opdroogt of, in sommige gevallen, helemaal uitblijft (Ulenaers, 2016; Postma, 2016). Slechts een deel van de scholen bestaat langer dan vijf jaar (Onderwijsraad, 2017a; Tudjman & Van den

Heerik, 2016; Le Pichon, Van Erning & Baauw, 2016; Oberon, 2008; Azouagh, 2017; Hoogeveen, Muller & Koliijn, 2016).

Figuur 5: Knelpunten in het organiseren van nieuwkomersonderwijs

5. Anticiperen op aanbod

Hoe kunnen knelpunten vermeden of voorkomen worden? Hoe kunnen gemeenten en schoolbesturen ook in de toekomst bouwen op in het verleden gemaakte afspraken, kunde en kennis? In dit hoofdstuk beschrijven we een aanpak die tot succes kan leiden.

Kijkend naar knelpunten die in de onderzoeken beschreven worden, komt de vraag op: wat doen we goed, en wat nog niet? Is er momenteel sprake van een mismatch tussen vraag en aanbod?

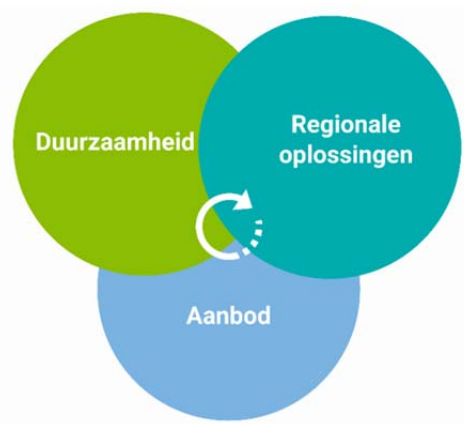
Oplossingen, zijn die er wel voor knelpunten als deze? Jazeker. Sterker nog, overal in Nederland worden oplossingen bedacht en uitgevoerd door goed ingevoerde en gemotiveerde ambtenaren, adviseurs, bestuurders, managers, en natuurlijk leraren. Er zijn voorbeelden van goed georganiseerd nieuwkomersonderwijs neergezet waar aandacht is voor doorstroom, opleiding en organisatie (Timmer, 2016; Beyers, 2016). Zoiets gaat niet vanzelf. Het vraagt jarenlange expertise, kennis en inzet van betrokkenen. En visie, zowel voor de korte als voor de lange termijn. Ook vraagt het van mensen om buiten de eigen organisatie te kijken en om op zoek te gaan naar soms onconventionele oplossingen en partners. Bij het verkennen van een bij de lokale en regionale situatie passende oplossing draait het uiteindelijk om het regisseren van complexe (samenwerkings-) processen. Specialistische systematiek – zoals Sardes NetSet – kan daarbij behulpzaam zijn.

Een cruciale vraag, gezien de realiteit van de fluctuerende leerlingen aantallen, is: hoe duurzaam zijn de oplossingen eigenlijk? In hoeverre zijn oplossingen op langer termijn houdbaar wanneer er gedurende een periode van een aantal jaar een minimale instroom van nieuwkomers is?

Sardes Netset

Een praktische en pragmatische systematiek om grip te krijgen op complexe samenwerkingsprocessen. Wetenschappelijke netwerktheorieën zijn omgezet naar een aanbod van instrumenten, werkvormen en handleidingen die te gebruiken zijn.

Knelpunten kunnen worden aangepakt door regionale samenwerking, door oplossingen duurzaam te maken en door te anticiperen op het aanbod: er is immers altijd iets georganiseerd voor nieuwkomers. De volgende paragrafen bespreken de mogelijkheden die gemeenten, schoolbesturen en andere actoren kunnen aangrijpen om anderstaligenonderwijs duurzaam in te richten.

Figuur 6: Duurzaam, regionaal, aanbod

Duurzaam en regionaal staat gelijk aan anticiperen op aanbod

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het handhaven van de leerplicht, en zijn daarmee de eerst verantwoordelijken voor het organiseren van nieuwkomersonderwijs. De meeste experts die zich dagelijks bezig houden met onderwijs aan nieuwkomers kiezen op basis van hun praktijkervaringen in gemeenten voor een regionale opzet (LPTN, 2017). Ook het ministerie van OCW heeft gemeenten gevraagd om na te denken over regionale samenwerking. De belangrijkste motivatie hierachter is gerelateerd aan de in hoofdstuk 4 beschreven knelpunten. De mogelijk te behalen winst van regionaal georganiseerd nieuwkomersonderwijs wordt hierna beschreven.

Voordelen van anticiperen op aanbod: Regionaal nieuwkomersonderwijs

Figuur 7: Voordelen van duurzaam, regionaal georganiseerd nieuwkomersonderwijs

Duurzaam aanbod in tijden van groei en krimp

Om te voorkomen dat gemeenten, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden worden verrast door een plotselinge toestroom en een gebrek aan voorzieningen, expertise en afspraken is het belangrijk om aanbod te hebben en te houden. Dat betekent ook dat er bij krimp goede afspraken gemaakt dienen te worden over behouden van aanbod in de regio. Door dit op regionaal niveau te beslissen kan de ervaring en expertise die regionaal aanwezig is, gewaarborgd worden.

Scholen waar nieuwkomersonderwijs aangeboden wordt, of waar programma's voor deze doelgroep bestaan, kunnen op lange termijn gaan fungeren als regionale expertisecentra. In tijden van een groeiende vraag naar nieuwkomersonderwijs kunnen deze organisaties uitbreiden. Gespecialiseerd personeel kan tevens elders gedetacheerd worden om tijdelijke nieuwkomersvoorzieningen op te zetten. Bijvoorbeeld wanneer er plotseling in de regio een azc-school opgezet wordt (Ulenaers, 2016). Maar ook kan men bij groei terugvallen op het netwerk en de al gemaakte afspraken voor het nieuwkomersonderwijs.

Op het moment dat aantallen teruglopen (en dat moment zal zich voordoen) kan er teruggeschakeld worden naar kleinere voorzieningen. Daarbij kan het gespecialiseerde personeel terugkeren naar een regionale nieuwkomersvoorziening. Tijdelijk personeel dat aangenomen is in tijden van grote toestroom zal in sommige gevallen op zoek moeten naar een nieuwe baan. Een andere mogelijkheid is dat zij bij de school of binnen het schoolbestuur in dienst blijven en les gaan geven in andere groepen.

Figuur 8: stabiele elementen bij krimp en groei

Financiële voordelen: kostenbesparend

Het oprichten van een nieuwe school is duur. Het oprichten van een school waar specialistisch onderwijs gegeven wordt is dat helemaal. Denk aan: gebouwen aanbesteden en inrichten, methodes aanschaffen, personeel aannemen (soms via detachering), personeel bijscholen en onderwijsondersteunend personeel aannemen.

Wanneer een school na twee jaar ophoudt te bestaan als gevolg van een terugloop in de instroom van nieuwe leerlingen, zitten daar wederom financiële consequenties aan vast. Contracten van leraren en ondersteunend personeel worden ontbonden, gebouwen en inrichting afgestoten.

Het beschikken over een permanente groep gespecialiseerd personeel en een regionale nieuwkomersonderwijsvoorziening kan deze kosten voorkomen. Bij groei is een nieuw gebouw niet direct noodzakelijk en kan er eventueel geïmproviseerd worden. Nieuw personeel kan gekoppeld worden aan permanent personeel om expertise te (ver)delen. Het nieuwe personeel hoeft niet allemaal scholing te krijgen om kwaliteit te leveren, maar kan leren in de praktijk. Dat is echter alleen mogelijk wanneer de instroom van leerlingen - ook in tijden van krimp - voldoende is om een school open te houden. In het model van regionale samenwerking is dat mogelijk.

Aansluiting met het reguliere onderwijs: netwerkversterkend

Uit de rapportages beschreven in hoofdstuk 4 blijkt steeds dat scholen, in het bijzonder ISK's, moeite hebben met het vinden van passende onderwijsvormen voor leerlingen die na maximaal twee jaar nieuwkomersonderwijs moeten doorstromen. Wanneer scholen gedurende langere tijd voldoende instroom hebben om een langetermijnvisie te ontwikkelen voor hun onderwijs en leerlingen, is er tijd om na te denken over duurzame oplossingen voor uitdagingen.

De doorstroom van leerlingen is een belangrijk knelpunt en tevens een belangrijke prioriteit voor nieuwkomersscholen. Het is immers het doel van een nieuwkomersschool om leerlingen voor te bereiden op het reguliere onderwijs in Nederland. Een netwerk van vervolgscholen aanleggen, is een goede manier om de doorstroom van nieuwkomers te bevorderen, omdat dit vervolgscholen uitnodigt om de instroom van nieuwkomers te agenderen op verschillende niveaus. Zo kan men op directieniveau afspraken maken over voorwaarden voordoorstroming, vergaderingen beleggen voor intern begeleiders en decanen over het plaatsen en organiseren van doorstroom waardoor mentoren en leraren leerlingen op een goede manier kunnen overdragen. Een effectief netwerk zorgt voor korte lijnen en meer

bereidheid om leerlingen als een gezamenlijke verantwoordelijkheid te zien. Dat laatste werkt twee kanten op. Aan de ene kant wordt het overdragen en het maken van afspraken over doorstroom gewaarborgd, aan de andere kant wordt didactische en pedagogische expertise in het werken met nieuwkomers overgedragen aan vervolgscholen.

Kwaliteit en expertise: kwalitatief hoogwaardig onderwijs

Een ander genoemd knelpunt is het kwaliteitsvraagstuk. Te vaak wordt er geïmproviseerd en is er handelingsverlegenheid bij leraren als gevolg van onbekendheid met de doelgroep. Ook nu opleidingen inmiddels ruim voorradig zijn, is er (te) weinig aandacht voor inbedding van kwalitatief gedegen onderwijs. Dit wordt ervaren in alle vormen van nieuwkomersonderwijs, van VVE tot voortgezet onderwijs, evenals in vervolgonderwijs. Er is voor nieuwkomersonderwijs geen blauwdruk voor een curriculum. Er zijn geen vastomlijnde uitstroomeisen dan wel duidelijk omschreven doelstellingen; scholen dienen dit zelf te ontwikkelen.

Door nieuwkomersvoorzieningen in staat te stellen meerjarenplannen te maken, kunnen zij professionaliseren. Dit geeft tijd en ruimte om na te denken over doorlopende leerlijnen, om intern bij te scholen en door te leren van ervaringen uit de praktijk. Los van de didactische planning kan een school nadenken over het ontwikkelen van een pedagogische visie en een duidelijke missie. Wat wil de school bereiken? Wat is de rol van de school in het regionale onderwijsveld? Wat wil de school uitstralen? Reële vragen zorgen dat er nagedacht wordt over nieuwkomersonderwijs op een hoger niveau.

De publicatie *Ruimte voor Nieuwe talenten* (LPTN, 2017) beschrijft de effectieve bundeling op regionaal niveau als voorwaarde voor kwaliteit en stelt dat kwaliteitsborging een belangrijke taak is voor bestuurders. Samenwerkingsmodellen - door middel van duurzame relaties - maken het mogelijk om op school- en klassenniveau de juiste expertise aan te bieden.

Het zal overigens nog steeds voorkomen dat nieuwkomersonderwijs zich moet beroepen op tijdelijke krachten in tijden van grote instroom, maar een regio heeft dan altijd de beschikking over een vaste groep experts op het gebied van nieuwkomersonderwijs. Daarin speelt expertise op het gebied van Nt2 en het omgaan met leerlingen met verschillende achtergronden een grote rol.

Overleg en afwegingen: welke rol kan de gemeente spelen?

Op basis van knelpunten uit onderzoek en uit praktijkverhalen waar regionale samenwerking succesvol is (onder anderen in Roermond (vo), Schiedam (po) en Nijmegen (po & vo) wordt duidelijk dat er een aantal vaste stappen en doelstellingen geïdentificeerd moeten worden (Beyers, 2016; Timmer, 2016; Ulenaers, 2016). Een soort blauwdruk van vragen die voorafgaand aan het organiseren gesteld moeten worden om te komen tot een duidelijk omlinjende, regionale, inclusieve en overzichtelijke samenwerking. De gemeente kan in de totstandkoming van die blauwdruk het voortouw nemen. Sardes heeft op basis van de verzamelde kennis het volgende schema ontwikkeld om duidelijk te krijgen welke vragen gesteld dienen te worden om te komen tot duidelijk omlinjend beleid rond nieuwkomersonderwijs.

Wanneer is nieuwkomersonderwijs duurzaam, regionaal en goed georganiseerd?

Algemeen:

- Heeft de gemeente een visie ontwikkeld op nieuwkomersonderwijs?
- Zijn alle relevante actoren betrokken bij het organiseren van het onderwijs?
- In hoeverre past de organisatie van nieuwkomersonderwijs in bestaande vormen van regionale samenwerking?
- Zijn afspraken tussen gemeenten vastgelegd bij regionale samenwerking?

Voor- en vroegschoolse educatie:

- Zijn alle kinderen die in aanmerking komen voor VVE in beeld?
- Kunnen alle kinderen naar een VVE-voorziening?
- Welke organisatie is hiervoor trekker?

Primair onderwijs:

- Kiest men voor een type 3 of 4 school (kleinschalig, binnen de eigen gemeente) of voor een type 2 school (regionaal, groot opgezet, leerlingenvervoer)?
- Is er een type 1 school in de regio? Zo ja, welk schoolbestuur voert dit uit?
- Welke organisatie is verantwoordelijk voor het onderwijs (samenwerkingsverband of schoolbestuur)? Of wordt dit door meerdere organisaties gedeeld?
- Is expertise in het werken met nieuwkomers aantoonbaar aanwezig?

Is er voor een type 2 school gekozen?

- Kan de instelling ook blijven bestaan bij een kleine instroom?
- Is huisvesting gegarandeerd op de lange termijn?
- Is er een vaste groep leraren met aantoonbare ervaring met Nt2?
- Zijn afspraken met het reguliere vervolgonderwijs vastgelegd?

Voortgezet onderwijs en doorstroom vervolgonderwijs (mbo, hbo/wo):

- Wordt er gekozen voor kleinschalige klassen binnen de eigen gemeente of voor een regionaal opererende ISK?
- Welke organisatie is verantwoordelijk voor het onderwijs (samenwerkingsverband of schoolbestuur)? Of wordt dit door meerdere organisaties gedeeld?

Is er voor de regionale oplossing gekozen?

- Kan de instelling ook blijven bestaan bij een kleine instroom?
- Is huisvesting gegarandeerd?
- Is er een vaste groep 'Nt2 experts' beschikbaar om leerlingen en leraren te ondersteunen?
- Zijn afspraken met regulier vervolgonderwijs (vo) vastgelegd?
- Zijn afspraken met vervolgonderwijs (mbo/hbo/wo) vastgelegd?
- Zijn afspraken tussen gemeenten vastgelegd (regionale samenwerking)?

Dit schema helpt om tot goed georganiseerd nieuwkomersonderwijs te komen. Daarnaast zijn er een aantal vragen die - om het beslissingsproces heen - belangrijk zijn:

1. Zijn afspraken duurzaam?

In hoeverre kunnen de gemaakte afspraken blijven bestaan op de langere termijn?

2. Leveren afspraken pedagogisch en didactisch hoogwaardig onderwijs op?

Zijn de afspraken zo gemaakt dat partners in de uitvoering tot kwalitatief hoogwaardig onderwijs kunnen komen?

3. Passen de afspraken binnen de onderwijsvisie van de gemeente?

Sluiten de gemaakte afspraken aan bij de uitgangspunten over onderwijs die er zijn binnen de gemeente?

4. Zijn er scenario's waarbij groei of krimp opgevangen kan worden?

Kunnen de gemaakte afspraken de fluctuaties in leerlingenaantallen aan zonder dat er permanente expertise, afspraken of netwerkwinst verloren gaat?

Extern advies

Bij de onderwijsinstellingen die al jarenlang, soms decennialang, nieuwkomersonderwijs aanbieden is veel inhoudelijke deskundigheid aanwezig. Die inhoudelijke kennis is niet overal in Nederland beschikbaar. Datzelfde geldt voor de kennis en de vaardigheden om tot passende oplossingen te komen binnen de lokale en regionale context. Extern advies en procesondersteuning kunnen een goede manier zijn om

én een goede kwaliteit van het te organiseren nieuwkomersonderwijs te realiseren én de betrokken partners in het proces te ontlasten.

Immers, gemeenten, schoolbesturen, scholen en samenwerkingsverbanden hebben over het algemeen de handen al vol aan de dagelijkse taken. Gelet op de zaken die een belangrijke rol spelen bij het realiseren van duurzame, kwalitatief goede oplossingen moet de kwaliteit van de ondersteuning van hoog niveau zijn. Adviseurs en procesondersteuners moeten gedegen kennis van zaken hebben over onderwijshuisvesting, personele zaken, wetgeving, financiële, inhoudelijke en bestuurlijke kwesties. Daarbij is het belangrijk dat vanuit de inhoud ook de slag gemaakt kan worden naar goede procesondersteuning en praktische resultaten. Vaak loont het om op basis van een onderzoek op maat aan het begin van het proces een analyse te maken van de huidige situatie met mogelijkheden en (soms schijnbare) onmogelijkheden van de betrokken partners om gedegen oplossingen te realiseren. Dat vergt van eventuele externe adviseurs ook goede onderzoeksvaardigheden. Al met al loont het voor potentiële opdrachtgevers om te bezien of de beoogde adviseur (of adviesorganisatie) in staat is om aan al de bovengenoemde eisen te voldoen.

Decentraal onderwijsbeleid bij de tijd

De Onderwijsraad signaleert in een recent advies dat de roep om de bestuurlijke verhoudingen op onderwijsterrein te herijken, steeds luider wordt (Onderwijsraad, 2017b). Gemeenten ontpoppen zich steeds vaker tot initiatiefnemers. Decentralisering is tevens debet aan die trend; veel gemeenten zoeken elkaar op bij het uitvoeren van nieuwe taken, zo concludeert de Onderwijsraad. Taken en voorzieningen worden beter op elkaar afgestemd. Decentralisering sluit ook aan bij schoolbesturen, die inmiddels zo groot zijn geworden dat ook zij vaak regionaal opereren (Onderwijsraad, 2017b). De praktijk van decentraal onderwijs- en jongerenbeleid vraagt vaker om initiatief nemende gemeenten die in overleg met schoolbesturen tot oplossingen kunnen komen. Deels is dat een gevolg van de wens van gemeenten om eigen, lokale of regionale maatschappelijke kaders te schetsen. Gemeenten kiezen hiervoor, in plaats van 'slechts' de wettelijke taken uitvoeren die het Rijk van gemeenten verlangt. Wat de Onderwijsraad signaleert op bredere schaal, is wat onderwijs aan nieuwkomers ingewikkeld, maar ook beter kan maken. Gemeenten signaleren dat alleen het uitvoeren van het wettelijke kader (navolgen van leerplicht en het organiseren van vervoer en onderwijshuisvesting) te smal is.

Niet alleen vanuit een maatschappelijke wens willen gemeenten zich verder manifesteren op het gebied van nieuwkomersonderwijs; gemeenten zijn zich ook steeds vaker bewust van het belang hiervan voor al die kinderen die zij haar inwoners noemt.

6. Nieuwkomersonderwijs in Zuidkerke

De fictieve gemeente Zuidkerke wordt door de plotselinge komst van maar liefst 53 nieuwkomers overvallen. Welke stappen kan de gemeente nemen om nu en in de toekomst, zorg te dragen voor onderwijs dat aansluit bij de pedagogische en didactische behoeften van nieuwkomers?

De fictieve gemeente Zuidkerke is een kleine gemeente: er wonen ongeveer 15.000 mensen. Er zijn twee kinderdagopvanglocaties en vier basisscholen, verdeeld over de drie dorpen die er in Zuidkerke aanwezig zijn. Kinderen die naar de middelbare school gaan moeten naar Heerden, een (fictieve) stad die tegen de gemeente Zuidkerke aan ligt. Dit is op fietsafstand, maar sommige kinderen gaan met de bus. Voor speciaal onderwijs kunnen de kinderen uit Zuidkerke ook terecht in Heerden, er zijn twee busjes die hen van en naar school brengen (betaald door de gemeente). In Heerden is een mbo-instelling die veel verschillende opleidingen aanbiedt. Voor een hbo of universiteit gaan jongeren naar een stad die zo'n veertig kilometer verderop ligt.

Zuidkerke heeft weinig te maken gehad met anderstalige nieuwkomers. Begin jaren '90 was er een tijdelijk azc, maar dit werd al na een jaar opgeheven. Veel kinderen zaten hier niet. In het verleden was er soms een anderstalig kind dat in Zuidkerke terecht kwam. Zo'n kind werd dan naar de gewone basisschool verwezen, dat ging meestal prima. Eén keer eerder is er een Afghaans vluchtelingengezin in Zuidkerke komen wonen, tien jaar geleden. Deze kinderen gingen naar de ISK-afdeling van een vmbo-school in Heerden.

In het voorjaar van 2017 krijgt de gemeente Zuidkerke van het COA het verzoek om een honderdtal statushouders te huisvesten. Hieronder zijn veertig kinderen in de leeftijd tussen de tweeënhalf en achttien jaar. Bijna tegelijkertijd besluiten de zes Poolse arbeiders die werkzaam zijn op boerderijen in de buurt hun gezinnen naar Zuidkerke te halen. Zij nemen in totaal tien kinderen mee die het Nederlands niet machtig zijn. Tot slot is er onlangs een Chinees gezin in Zuidkerke komen wonen. Ook zij nemen drie kinderen mee.

Leeftijdscategorie	Aantal
Kinderen van 2,5 tot 4 jaar	5
Kinderen van 4 tot 12 jaar	30
Kinderen van 12 tot 18 jaar	18
Totaal aantal anderstalige nieuwkomers in de leerplichtige leeftijd:	53

Tabel 4: Aantallen nieuwkomerskinderen in Zuidkerke ingedeeld naar leeftijd

De bevolking en het College van B&W zien de komst van zoveel nieuwkomers als een enorme uitdaging, maar ze zijn ambitieus. Meteen wordt er een gemeentelijk comité opgericht om de nieuwkomers op te vangen in de gemeente. De kinderen worden uitgenodigd om kennis te maken met de lokale sportclubs en gezinnen worden uitgenodigd om bij hun burens te komen eten. De wethouder van de gemeente Zuidkerke vindt het erg belangrijk dat de nieuwe inwoners van Zuidkerke alle kans krijgen om mee te doen.

Nu nog een school. Van nul naar drieënvijftig leerplichtige nieuwkomers. Hoe kan de gemeente dit nu organiseren op een didactisch en pedagogisch goede manier? De gemeente vraagt zich af: wat is passend onderwijs voor deze groep? Op basis van de ervaringen en geleerde lessen uit praktijk en onderzoek met nieuwkomers-onderwijs in Nederland, zou de gemeente Zuidkerke een aantal stappen kunnen maken, welke hieronder beschreven worden.

Regionale samenwerking in onderwijs aan nieuwkomers

Op weg naar een duurzame visie waarbij het kind centraal staat

**Inclusieve, pedagogisch en didactisch
hoogwaardige vormen van
nieuwkomersonderwijs waar uw
gemeente/regio trots op kan zijn.**

Figuur 9: Vijfstappenplan

Netwerk nieuwkomersonderwijs gemeente Zuidkerke

De eerste stap is om op zoek te gaan naar actoren die ervaring hebben in het aanbieden van onderwijs aan nieuwkomers. Dat kan het COA zijn, maar nog beter is om direct de samenwerking te zoeken met het onderwijsveld. Bijvoorbeeld het samenwerkingsverband dat zowel in Zuidkerke als in Heerden actief is. De gemeentelijke ambtenaar onderwijs maakt naast een eerste afspraak met het samenwerkingsverband ook een lijst van actoren die een rol spelen of kunnen spelen in het verzorgen van onderwijs. Bij deze eerste stap hoort ook de vraag: gaan we dit traject zelfstandig uitvoeren of hebben we hulp nodig? Als dat laatste het geval is: waaruit moet die hulp bestaan en wie kan die bieden? Afhankelijk van de uitkomst kan het navolgende proces er nog anders uitzien. De gemeente Zuidkerke besluit dat men het eerst zelfstandig probeert, maar goed in de gaten houdt of extern advies alsnog nodig is.

De gemeente is nu klaar voor de tweede stap. De wethouder nodigt op basis van de lijst actoren een groep mensen uit om een 'netwerk nieuwkomersonderwijs gemeente Zuidkerke' te vormen. Dit netwerk bestaat voor de gemeente Zuidkerke uit:

- De directeur van het samenwerkingsverband po/vo in de regio Heerden;
- Twee schoolbesturen primair onderwijs die actief zijn in Zuidkerke;
- Het schoolbestuur dat in Heerden een taalklas heeft in het primair onderwijs;
- Het schoolbestuur in Heerden waar een ISK aanwezig is voor het vo, in de vorm van de directeur van de school met de ISK-afdeling;
- Een medewerker die verantwoordelijk is voor de huisvesting van nieuwkomers van het COA;
- Een beleidsmedewerker jeugdhulpverlening van de gemeente Zuidkerke;
- De kinderdagopvangorganisatie die VVE aanbiedt in Zuidkerke.

Bovenaan op de agenda voor de eerste bijeenkomst staat de vraag: hoe pakken we dit aan, en wie doet wat? Na een voorstelronde wordt al snel duidelijk dat de schoolbesturen allen bereid zijn om een rol te spelen in de uitvoering van het onderwijs. De wethouder vraagt daarop de schoolbesturen om tijdens een volgende bijeenkomst een voorstel te doen voor het onderwijs aan deze groep.

Over naar de derde en vierde stap. Tijdens de volgende bijeenkomst bespreekt het netwerk de voorstellen van de schoolbesturen. De wethouder heeft voorafgaand aan de tweede bijeenkomst het netwerk twee vragen gesteld: waar moeten wij

als gemeente aan voldoen in het onderwijs aan deze nieuwkomers, en hoe kan samenwerking tot een optimaal resultaat leiden? Het doel is om met de betrokkenen te komen tot een gedeelde missie. Het netwerk formuleert dit in de volgende doelstelling: *“De gemeente Zuidkerke en de betrokken instanties hebben een gevoelde en gedeelde verantwoordelijkheid om de groep anderstalige nieuwkomers van een adequate, goed bereikbare onderwijsplek te voorzien”*. Daarmee wordt meteen een eis gesteld aan het in te richten onderwijs. Volgens de visie van de gemeente Zuidkerke moet het onderwijs:

- **onderwijskundig passend** zijn voor iedere leerling afzonderlijk;
- **maatschappelijk verantwoord** zijn om integratie te bevorderen, en;
- **organisatorisch haalbaar** zijn op het gebied van huisvesting, reiskosten en de inzet van expertise.

Voor- en vroegschoolse educatie

De eerste stap naar concreet onderwijsaanbod wordt gezet door de kinderopvangorganisatie. Deze organisatie heeft de doelgroepsbepaling VVE van de gemeente Zuidkerke erop nageslagen en komt tot de conclusie dat vijf nieuwkomerspeuters in aanmerking komen voor VVE. In onderling overleg met de gemeente ontvangen de ouders een uitnodigingsbrief om te komen kijken bij de kinderdagopvang. Het COA adviseert de kinderopvangorganisatie om een medewerker te scholen in de omgang en het werken met nieuwkomers, en specifiek met vluchtelingen.

Primair onderwijs

De schoolbestuurder van de po-school in Heerden waar reeds een taalklas aanwezig is, legt uit wat nieuwkomersonderwijs precies inhoudt. In de schakelklas krijgen de kinderen gedurende een jaar extra les in taal in een kleinere groep. Ervaring wijst uit dat door deze extra taalondersteuning de kinderen goed vooruitgaan. Een van de po-schoolbesturen uit Zuidkerke kampt met een terugloop van het aantal leerlingen. Deze krimp kan mooi opgevangen worden door in een van de drie dorpen twee klassen te vullen met de dertig nieuwkomerskinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar. Op dit punt kan frictie ontstaan, omdat de suggestie kan worden gewekt dat na het verhaal over de specialistische aard van nieuwkomers-onderwijs, de kinderen beter in de taalschool in Heerden kunnen worden geplaatst. De schoolbestuurder uit Heerden vraagt zich af in hoeverre het plaatsen

van de nieuwkomers op de po-scholen in de gemeente Zuidkerke wenselijk is. De leerkrachten in Zuidkerke hebben immers geen ervaring met nieuwkomers en het voorstel lijkt voornamelijk niet ingegeven door de wens om kwalitatief onderwijs te bieden aan de kinderen.

Hierop komt het samenwerkingsverband – dat veel ervaring heeft met het organiseren van passend onderwijs – met een alternatief voorstel. Het samenwerkingsverband deelt de visie dat een intensieve opvang, waarin in korte tijd een basis gelegd wordt voor Nederlands leren spreken en lezen, evenals een basis in schoolse vaardigheden, wenselijk is. Maar dit kan ook in de gemeente zelf georganiseerd worden. De lokalen zijn er immers al en deze zijn gemakkelijk bereikbaar voor de meeste kinderen. Wel moeten er krachtige, zelfstandige en deskundige leraren voor beschikbaar zijn. Het PO-schoolbestuur uit Zuidkerke dat met krimp kampt, claimt over deze leraren te beschikken, maar kan dat niet aantonen. Deze leraren hebben tot dusver nog niet eerder te maken gehad met nieuwkomerskinderen in hun klassen.

Het samenwerkingsverband vervolgt daarop met een verbindend voorstel om, in overleg met de taalschool in Heerden, voor de periode van een jaar een actieve, kundige leraar in de gemeente Zuidkerke te detacheren. Deze leraar gaat leiding geven aan twee taalklassen en traint daarnaast twee al in de gemeente werkzame leraren om in de taalklassen te werken. Deze twee leraren wordt tevens gevraagd om een opleidingstraject Nt2 te volgen. Een basisschool in Zuidkerke wordt daarmee een type-3 nieuwkomersschool. De klassen vallen onder de verantwoordelijkheid van de directie van de school; zij zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de opvang en het onderwijs in de nieuwkomersklassen. Beoogd wordt dat de (meeste) kinderen na een jaar door kunnen stromen naar reguliere groepen, sommigen zijn daar misschien zelfs eerder toe in staat.

De vraag blijft echter hoe duurzaam deze oplossing is?. Wat als er na een jaar nog maar tien nieuwkomerskinderen over zijn die nog niet naar het reguliere po-onderwijs kunnen in de gemeente Zuidkerke?

Het samenwerkingsverband stelt voor dat er in de afspraken die gemaakt worden een clause wordt opgenomen die stelt dat, wanneer er *minder* dan vijftien kinderen in aanmerking komen voor nieuwkomersonderwijs, de groep naar de po-taalschool in Heerden gaat. De gemeente verbindt zich hieraan met de belofte om leerlingenvervoer te organiseren.

Voortgezet onderwijs en vervolgonderwijs (mbo, hbo, wo)

De directeur van de vo-school (met ISK-afdeling) in Heerden, stelt dat het niet meer dan logisch is om de achttien nieuwkomers in de leeftijd twaalf tot achttien jaar naar de ISK in Heerden te begeleiden. De directeur legt uit dat de ISK-afdeling al zo'n vijftienvier jaar bestaat en kan blijven opereren omdat het niet alleen Heerden, maar ook alle omringende gemeenten bedient. De directeur vindt het daarom belangrijk dat de nieuwkomers naar zijn school gaan. Daar is immers de expertise en kennis in het werken met deze groep aanwezig. Wat ook belangrijk is; er zijn ongeveer driehonderd anderstalige leerlingen aanwezig op de ISK-afdeling. Dat betekent dat er in ruime mate gedifferentieerd kan worden om passend onderwijs te organiseren. Zo zijn er bijvoorbeeld twee klassen specifiek voor analfabeten.

Het is momenteel druk op de ISK-afdeling maar het schoolbestuur, het samenwerkingsverband en de gemeente Heerden hebben afgesproken dat alle nieuwkomers op één locatie in de stad opgevangen worden om aan te sluiten bij de didactische en pedagogische vraag van de leerlingen. Dat kan in de nabije toekomst betekenen dat de gemeente een apart gebouw moet inrichten voor de ISK-afdeling. Dit gebouw komt waarschijnlijk, gezien de regionale functie van de ISK Heerden, in de buurt van het centrale trein- en busstation in de stad. Alle betrokkenen vinden het een goed idee om de kinderen naar de ISK-afdeling in Heerden te verwijzen. De COA-medewerker heeft nog wel een vraag naar aanleiding van ontwikkelingen op andere plekken in het land. Het is de medewerker ter ore gekomen dat niet alle ISK's kwaliteit kunnen leveren, vooral in de doorstroming van leerlingen naar mbo-opleidingen. De directeur van de ISK-afdeling, evenals de directeur van het samenwerkingsverband, zijn hiermee bekend. Om die reden hebben zij, onder leiding van de gemeente Heerden, een 'Regio Overleg Onderwijs en Doorstroom Nieuwkomers' opgezet. Hierin zijn de directeurs van het samenwerkingsverband, de ISK-afdeling en het stedelijke mbo vertegenwoordigd. De wethouder onderwijs van de gemeente Heerden is voorzitter van de stuurgroep. Tevens zijn er contacten met de verschillende middelbare scholen in en rond de stad. Tot slot is er contact gelegd met het hbo en de universiteit in de regio.

Onder leiding van de wethouder van de gemeente Heerden sluit men convenanten af met de middelbare scholen, het mbo, het hbo en de universiteit. Hierin committeren de ondertekenaars zich aan het zoeken van een passende plek op hun scholen voor nieuwkomers. Dat is nog niet gemakkelijk; met name een passend onderwijsaanbod dat aansluit bij nieuwkomers na de ISK is ingewikkeld.

Veel leerlingen hebben nog een flinke taalachterstand. Sommige kinderen voelen zich niet gewaardeerd of zijn van mening dat er geen recht gedaan wordt aan hun talenten, maar dat er alleen maar naar hun taalniveau gekeken wordt. Voor de achttien-plus groep geldt dat zij (te) vaak - na de ISK - in een gat vallen, omdat het nog ontbreekt aan een beleidsplan voor de begeleiding en doorstroom van achttien-plussers. Het regio overleg heeft zich gecommitteerd aan het lot van deze leerlingen en is in overleg met landelijke instanties bezig om passende onderwijsvormen (maatwerk) aan te kunnen bieden op het mbo. Tevens worden barrières voor doorstroom naar hogere niveaus van vervolgonderwijs aangepakt om talent een kans te geven.

Voorwaarden scheppen

Nu de netwerken geïdentificeerd zijn en de verantwoordelijkheden verdeeld, kan er naar de vierde stap overgegaan worden. Hoe zorgt Zuidkerke ervoor dat gebouw, reiskosten, zorg en passend onderwijs geregeld is? Hiervoor moeten een aantal verantwoordelijkheden belegd worden, waarbij de partners hard nodig zijn.

Zorg, hulpverlening en passend onderwijs

Een punt waar de gemeente Zuidkerke zich zorgen over maakt, is de zorg en jeugdhulpverlening voor de groep nieuwkomers die gevlucht is. Een medewerker jeugdhulpverlening van de gemeente Zuidkerke is bezorgd over de emotionele bagage en mogelijke trauma's die kinderen hebben. De directeur van het samenwerkingsverband begrijpt die zorg en vertelt dat er korte lijnen zijn tussen het samenwerkingsverband, de ISK-afdeling en de po-taalschool in Heerden. De beide scholen hebben veel ervaring op het gebied van omgaan met deze vraagstukken, maar het komt voor dat leerlingen niet in staat zijn om regulier onderwijs te volgen. Het samenwerkingsverband zorgt er in dat geval voor dat leerlingen tijdelijk, gedeeltelijk of permanent naar speciaal onderwijs (sbo of vso) gaan. Daarnaast kan het samenwerkingsverband via een schoolarts aansturen op adequate ondersteuning door kinderen door te verwijzen naar professionele hulp. Als er sprake is van een zorgelijke gezinssituatie wordt er contact opgenomen met de jeugdhulpverlening in de gemeente Zuidkerke. Door gezinnen met zorgleerlingen te bezoeken en door contact te houden met de driehoek gezinnen, leraren en het samenwerkings-

verband, kan de jeugdhulpverlening in de gemeente de zorginfrastructuur versterken en onderhouden.

Infrastructuur en reiskosten

Er hoeft in de gemeente Zuidkerke niet al te lang stil gestaan te worden bij de infrastructuur die nodig is voor het aanbieden van het onderwijs. De peuters die in aanmerking komen voor VVE kunnen aansluiten bij reeds aanwezige VVE-groepen, waar nog plaats is. Door krimp staan er lokalen leeg op po-scholen, wat betekent dat de infrastructuur voor de taalklassen al voorhanden is. De vo-leerlingen gaan naar de ISK in Heerden, hier is dus ook geen actie voor nodig vanuit de gemeente.

Volgens de wet wordt door de gemeente in reiskosten voorzien op basis van de kosten van het vervoer naar de dichtstbijzijnde toegankelijke school van de soort waar een leerling aan toegewezen is. Gemeenten hebben dus de (wettelijke) zorgplicht 'passend vervoer' aan te bieden. Er zijn een aantal leerlingen die naar de nieuwe po-taalklassen in de gemeente moeten, maar daar niet zelfstandig kunnen komen. De gemeente Zuidkerke zal voor hen passend vervoer moeten aanbieden. Tevens krijgen alle kinderen die naar de ISK gaan in Heerden in overleg een maandelijks busabonnement waarmee ze naar school kunnen. Dit krijgen de leerlingen gedurende een jaar, maar fietsen naar school wordt ondertussen al wel gepromoot. Na een jaar wordt van alle leerlingen verwacht dat zij, net als alle andere kinderen uit Zuidkerke die in Heerden naar school gaan, naar school fietsen, tenzij er bijzondere omstandigheden zijn.

Duurzame afspraken

De gemeente Zuidkerke is bijna 'klaar' met het optuigen van het onderwijs aan de nieuwkomerskinderen. Er is hard gewerkt door de betrokkenen om op zoek te gaan naar onderwijsvormen die recht doen aan de uitgesproken visie van de gemeente ten aanzien van nieuwkomers. De gemeente mag hier gepast trots op zijn, maar toch is er nog een onderdeel waarover de wethouder zich druk maakt. Stel dat de gemeente over tien jaar weer een groep nieuwkomers mag verwelkomen, in hoeverre kunnen de processen die nu gemaakt zijn dan ook nog in werking treden? In andere woorden, hoe kan de gemeente Zuidkerke gaan anticiperen op aanbod? De laatste stap die de gemeente wil nemen is het maken van een langetermijnplanning. Het doel is om tot duurzame afspraken te komen zodat de afspraken die

nu gemaakt zijn en de verantwoordelijkheden die nu belegd zijn ook over vijf of tien jaar nog ingezet kunnen worden. Hiervoor stelt de gemeente een convenant op met de betrokkenen waarin de afspraken nog een keertje op een rij staan.

Afspraken nieuwkomersonderwijs gemeente Zuidkerke:

- De gemeente handelt op basis van een visie, welke luidt: “De gemeente Zuidkerke en de betrokken instanties hebben een gevoelde en gedeelde verantwoordelijkheid om de groep anderstalige nieuwkomers van een adequate, goed bereikbare onderwijsplek te voorzien”.
- Nieuwkomerspeuters komen binnen de gemeente Zuidkerke in aanmerking voor VVE en krijgen de gelegenheid hier gebruik van te maken.
- Het po-schoolbestuur in de gemeente Zuidkerke richt twee taalklassen in voor nieuwkomers. De school waar de klassen gevestigd worden, wordt daarmee een type 3 school voor nieuwkomers. Expertise komt vanuit het schoolbestuur uit de gemeente Heerden in de vorm van een gedetacheerde leraar. De taalklassen blijven in eerste instantie één jaar bestaan, waarna de kinderen door zullen gaan op het reguliere po.
- Wanneer er minder dan vijftien kinderen in de gemeente Zuidkerke in aanmerking komen voor nieuwkomersonderwijs, verhuist de groep naar de po-taalschool in Heerden.
- Nieuwkomerskinderen in de leeftijd 12-18 gaan naar de ISK-afdeling in Heerden.
- De ISK-afdeling in Heerden is als regionale instelling verantwoordelijk voor een soepele doorstroom naar vervolgscholen.
- De gemeente financiert de reiskosten van de groep leerlingen die naar de ISK in Heerden gaat.
- Het samenwerkingsverband heeft een centrale rol in het ondersteunen van leraren in het werken met zorgleerlingen.
- Het ‘netwerk nieuwkomersonderwijs gemeente Zuidkerke’ zal twee keer per jaar samen komen om overleg te voeren over de gang van zaken en om te beoordelen of aanpassingen nodig zijn.
- De gemaakte afspraken zijn geldig voor de duur van een jaar, waarna afspraken geëvalueerd worden.

Met het sluiten van een convenant waarin bovenstaande afspraken beschreven zijn komt het proces van het organiseren van nieuwkomersonderwijs in de uitvoerende fase. De gemeente heeft rekening kunnen houden met de onderwijsbehoeften en hulpvragen van de kinderen en is actief op zoek gegaan naar regionale oplossingen, waarbij duurzaamheid en kwaliteit centraal heeft gestaan.

7. “De vanzelfsprekendheid van goed nieuwkomersonderwijs creëer je samen”

Een interview met Renske Helmer-Englebert, wethouder wijken, onderwijs, maatschappelijk vastgoed van de gemeente Nijmegen.

De gemeente Nijmegen is een voorbeeld van een centrumgemeente die onderwijs-samenwerking voor nieuwkomers op de agenda heeft weten te zetten in de regio. Nijmegen heeft in 2015 eenmalig een grote groep van 3000 vluchtelingen opgevangen in opvanglocatie Heumensoord. Al snel werd duidelijk dat hier veel minderjarige kinderen bij waren. Nijmegen was al bekend met onderwijs aan nieuwkomers in het primair en voortgezet onderwijs. Voor de grote groep nieuwkomers van Heumensoord is, op initiatief van Nijmegen, het gesprek gevoerd met onderwijs-bestuurders en kinderopvangorganisaties. Tijdens het proces van het organiseren van onderwijs is de gemeente zeer betrokken gebleven. Na de sluiting van de opvanglocatie zijn zij op zoek gegaan naar duurzame manieren van regionale samenwerking om de kennis en expertise die was opgedaan in het werken met nieuwkomers te behouden. De gemeente Nijmegen heeft hierin een vanzelfsprekende rol voor zichzelf gezien.

Nieuwkomersonderwijs kan vanuit organisatorisch oogpunt een uitdagende vorm van onderwijs zijn: er zijn verschillende belangen mee gemoeid, onbekendheid met de doelgroep kan voor handelingsverlegenheid zorgen, het is financieel ingewikkeld en het onderwerp ligt politiek soms gevoelig. In gesprek met wethouder Renske Helmer-Englebert wordt al gauw duidelijk dat daar in de gemeente Nijmegen niet op die manier over nagedacht werd. “Daar was niet eens tijd voor!” geeft zij aan. “De grote toestroom van nieuwkomers in 2015 heeft geleid tot handelen omdat iedereen het er wel over eens was: deze kinderen moeten zo snel mogelijk naar school.”

Onderwijsstad 2017-2018

De Stichting Nationale Onderwijsweek heeft Nijmegen verkozen tot nationale onderwijsstad 2017-2018, onder meer vanwege het brede scala aan onderwijsvoorzieningen en de prioriteit die de stad geeft aan de ontwikkeling van jonge mensen en gelijke kansen. Nijmegen wil in het schooljaar 2017-2018 innovaties in het Nijmeegse onderwijs landelijk uitdragen en blijven werken aan goed onderwijs met ruimte voor alle talenten. De stad doet dit samen met het onderwijsveld, inwoners, studenten, leerlingen, instellingen en het bedrijfsleven.

Achtergrond

Voor de grote toestroom in 2015, waren nieuwkomers al vele jaren aanwezig in Nijmegen en omgeving. Al zo'n 25 jaar is er in Nijmegen-Oost een groot azc, en ook zijn kinderen van voormalige arbeidsmigranten een vertrouwd gezicht in de stad. Nijmegen heeft dan ook twee instellingen waar nieuwkomersonderwijs aangeboden wordt. Basisschool De Bloemberg biedt nieuwkomers in de leeftijd van 4 tot 12 een jaar intensief taalonderwijs. De school doet dat al sinds 1999 en heeft zodoende veel expertise opgebouwd. Ook is er een ISK-afdeling van de Scholengroep Rijk van Nijmegen op de Akkerlaan waar docenten al vele jaren werken met nieuwkomers in de leeftijd van 12 tot 18. Deze ISK had ook al voor 2015 een regionale functie: leerlingen uit de regio komen naar Nijmegen voor intensief taalonderwijs. De scholen werken vanuit de visie dat kinderen, voordat zij naar het reguliere onderwijs doorstromen, één á twee jaar ondergedompeld worden in taal. De gemeente Nijmegen ondersteunt die benadering. Zo regelen zij bijvoorbeeld leerlingenvervoer binnen de gemeente.

Samen het kind centraal zetten

2015 was een bijzonder jaar voor gemeente Nijmegen. Vanwege de urgentie - er verbleven zo'n 500 kinderen op Heumensoord - heeft zij een grote rol gespeeld in het organiseren van nieuwkomersonderwijs op grote schaal. Toen in de gemeenteraad vrijwel unaniem voorgesteld werd om 3.000 nieuwkomers op te vangen in de regio, verbond het college van B&W zich meteen aan het organiseren van onderwijs voor de groep minderjarigen onder deze nieuwkomers. De rol die de gemeente speelde was direct zichtbaar en, zo geeft Helmer-Englebert aan, heel vanzelfsprekend. "Er is geen moment twijfel geweest dat wij als gemeente een rol hadden in het aanbieden van onderwijs aan deze groep. We hebben direct gezegd dat we dat belangrijk vonden en dat we schoolbesturen zouden helpen met het organiseren van dit onderwijs waar we konden."

"We hebben gedacht vanuit de behoefte van de kinderen, niet vanuit verplichtingen die we als gemeente hadden. We realiseerden ons, samen met het onderwijs, dat aan de mogelijkheden die we voor ogen hadden een prijskaartje zat. We hebben het kind en de noodzaak voor onderwijs centraal gesteld en ondertussen zijn we gaan rekenen en regelen. Gemeenteraad, schoolbesturen, samenwerkingsverband; iedereen heeft direct de kinderen centraal gesteld."

“Toen duidelijk werd dat er veel nieuwkomerskinderen naar Nijmegen zouden komen, heeft de gemeente contact opgenomen met de betrokken schoolbesturen en dan specifiek zij die al onderwijs aan nieuwkomers aanboden. Goede samenwerking met de schoolbesturen was noodzakelijk. Er werd immers nogal wat van de uitvoerende schoolbesturen gevraagd. Zo werd bijvoorbeeld al snel duidelijk dat er wellicht een nieuw schoolgebouw nodig was om alle kinderen van de Heumensoordopvang onderwijs aan te kunnen bieden. Dat betekende aanzienlijke financiële risico’s voor de schoolbesturen, die hadden we in beeld, maar hiervoor was geen garantie aan de voorkant.”

“Naast de schoolbesturen in Nijmegen hebben ook alle gemeenten in de regio gezegd; wij doen mee”, vertelt Helmer-Englebert. “Gemeenten in de regio Nijmegen spreken elkaar jaarlijks een aantal keer tijdens een regionaal overleg. Over de groei van nieuwkomers en de gevolgen daarvan voor het onderwijs in de gemeente Nijmegen is er geen moment discussie geweest. Die bereidheid om samen te werken met elkaar heeft Nijmegen in staat gesteld het initiatief te nemen.”

Uitvoering: werken zonder precedent

Toen alle neuzen dezelfde kant op stonden is het snel gegaan. De grote groep vluchtelingenkinderen heeft net zoveel recht op onderwijs als alle kinderen. Ook die wens is direct gezamenlijk uitgesproken, door gemeenten, schoolbesturen en andere betrokken instanties. “Het kind staat centraal. Daarom hebben we ingezet op een zo snel mogelijke toeleiding naar onderwijs.” Maar zowel de po-taalschool als de ISK kon zo’n enorme toestroom niet aan. Het ging om bijna 500 kinderen. “Omdat we kinderen snel onderwijs aan wilden bieden, hebben we geïmproviseerd. Er was een potentieel schoolgebouw aan de Streekweg in Nijmegen direct beschikbaar. Met het oog op de tijd hebben we ervoor gekozen om het onderwijs voor alle kinderen, dus van 4 tot en met 18 jaar, aan te bieden op één locatie,” aldus de wethouder.

Vanuit LOWAN en de al bestaande taalscholen in Nijmegen hebben de nieuwe docenten van de Heumensoordschool advies en ondersteuning gekregen over de doelgroep en hoe hiermee te werken. Het werd snel duidelijk dat er specifieke expertise nodig was, maar met de motivatie zat het wel goed. “De docenten waren bereid om zich hiervoor maximaal in te zetten, zij hebben hard gewerkt om

kwalitatief goed onderwijs te kunnen bieden. En misschien nog wel belangrijker: een plek waar kinderen zich op hun gemak voelen.”

“Als je het kind in het onderwijs centraal stelt dan zie je op de eerste schooldag al wat dat waard is. Die opening was onvergetelijk. Je moet je voorstellen: deze kinderen kwamen meteen na hun vluchtreis in Nijmegen terecht. Dit waren kinderen die in lange rijen door Europa heen hadden gestruind op de vlucht voor oorlog en ellende. Toen ze aankwamen in Nijmegen konden we ze een bescheiden plek aanbieden waar ze tijdelijk zouden verblijven, in afwachting van iets beters. Maar die school maakte van vluchtelingen weer kinderen. De opluchting toen ze naar school mochten was enorm. Kinderen konden weer kind zijn. Ze stonden ’s ochtends te trappelen om naar school te gaan. Hoeveel motivatie heb je nodig om zo iets als gemeente te ondersteunen?”

“Als gemeente de leiding kunnen nemen met zo’n grote groep welwillende mensen, dat is een voorrecht”

De winst van het organiseren van een totaal nieuwe school was niet enkel voorbehouden aan de kinderen, ook de gemeente en andere betrokkenen hielden er een goed gevoel aan over. “Ik ben enorm trots op alle partijen die aan het organiseren van nieuwkomersonderwijs hebben meegewerkt. Zonder al die mensen - wethouders, bestuurders, docenten, ondersteunend personeel, management, vrijwilligers, noem het maar op - was het nooit gelukt. Allemaal zagen zij het als hun missie om alle nieuwkomers goed onderwijs aan te bieden. Als gemeente de leiding nemen met zo’n grote groep welwillende mensen, dat is een voorrecht,” zo geeft de wethouder aan.

Vervolgafspraken

Al bij de start van de opvang van vluchtelingen op Heumensoord was duidelijk dat dit tijdelijk was. De betrokkenen waren zich hier van bewust. Het organiseren van de Heumensoordschool zorgde ervoor dat er nagedacht werd over de vorm, kwaliteit en waarde van nieuwkomersonderwijs in het algemeen in de regio Nijmegen. Wethouder Helmer-Englebert: “Toen kwam ook de vraag naar boven: hoe zorgen we ervoor dat we de expertise rondom nieuwkomersonderwijs behouden? Samen met de omringende gemeenten constateerden we dat er een regionale instelling

moet zijn om intensief taalonderwijs van goede kwaliteit aan te bieden. Die afspraak was er al in het verleden, maar de ervaring van de Heumensoordschool heeft het belang ervan nog eens benadrukt. De aanwezige expertise van het taalonderwijs in de regio heeft een belangrijke rol gespeeld bij het succes van de Heumensoordschool.” Die expertise moest behouden en door ontwikkeld worden. Dat kon alleen op een regionale instelling waar enige zekerheid is als het om de instroom gaat.

Ook de schoolbesturen hebben dankzij deze ervaring afspraken gemaakt. De belangrijkste afspraak is: als kinderen klaar zijn met nieuwkomersonderwijs, hebben zij recht op iedere school naar hun keuze, ongeacht het schoolbestuur waar de school bij aangesloten is. In andere woorden: alle besturen stellen hun deuren open voor nieuwkomerskinderen die de ISK doorlopen hebben. Dit zorgt er voor dat de groep nieuwkomers na de ISK gelijkmatig verdeeld wordt. De praktijk zal aantonen of dit ook daadwerkelijk het geval is.

Een krachtig speelveld

Ineens 500 nieuwe leerlingen in de leeftijd tussen 4 en 18, en met specifieke behoeften is nogal wat, ook voor een relatief grote stad als Nijmegen. “De belangrijkste reden dat het goed gaat, is omdat de relatie tussen schoolbesturen onderling en de relatie tussen gemeente en schoolbesturen goed is. We hebben in Nijmegen de luxe dat we twee tot drie keer per jaar overleg hebben met schoolbesturen om de inhoudelijke agenda te bespreken, zowel in po als in vo.

“De verdeling van nieuwkomersonderwijs ging van oudsher naar de twee schoolbesturen die al langer nieuwkomersonderwijs aanboden. Daar hadden de andere besturen geen probleem mee.”

Ook met omringende gemeenten zijn in de loop der jaren goede relaties opgebouwd. Met de verantwoordelijke wethouders is er jaarlijks een aantal keer portefeuilleoverleg over onderwijs. “Daarbij stellen we de vraag aan elkaar: waar ligt de kracht van iedere gemeente als het om onderwijs gaat? Wat kunnen we samen doen? Hoe kunnen we zo pragmatisch mogelijk te werk gaan met oog voor kwaliteit? We kunnen die overleggen voeren op basis van vertrouwen. Dat is erg belangrijk voor het verdelen van verantwoordelijkheden.”

Duurzaam nieuwkomersonderwijs

Het nieuwkomersonderwijs is nu goed geregeld. Schoolbesturen Conexus en Rijk van Nijmegen hebben dit op zich genomen en de gemeente en schoolbesturen houden de ontwikkelingen in de gaten. “Mondiale ontwikkelingen staan in directe relatie tot de hoeveelheid nieuwkomers die wij binnenkrijgen. Wij kunnen maar beter voorbereid zijn in het geval er in de toekomst nog een keer een grote toestroom is. Dat moet ook, zeker nu we krimp signaleren. Toch is nog er geen man overboord. Omdat we regionaal nieuwkomersonderwijs beleggen is er meer massa en kunnen de nieuwkomersscholen meer fluctuatie aan. En als er daadwerkelijk dingen veranderen, gaan we in gesprek met de schoolbesturen om te kijken hoe we tot oplossingen kunnen komen. Ook daarin is onze rol vanzelfsprekend.”

Want ook Helmer-Englebert weet dat fluctuatie een reëel risico is. “Er zit altijd een onzekere factor in. Een schoolgebouw open houden voor tien kinderen is niet realistisch. Maar als wethouder ben ik ervan overtuigd dat je door samen in gesprek te gaan zoiets kunt oplossen. Want waar gaat het echt om? De waarde om te investeren in dit type onderwijs. Dat vinden we allemaal. Dat is een visie. Daar moet je pragmatisch mee omgaan. En je moet durven. Dat lef is hier gewoon.”

Uitdagingen

Een grote uitdaging die de gemeente Nijmegen heeft ervaren in het organiseren van nieuwkomersonderwijs waren de geldstromen. De gelden van het ministerie van OCW, SZW, het COA, gemeenten uit de regio: het bleek een uitdaging om dat allemaal op een rijtje te krijgen. Een uitdaging voor de Heumensoordschool waren de doorschakelingen. “Toen de leerlingen weer vertrokken, hadden we geen idee waar ze naartoe gingen, daardoor konden we vaak niet overdragen.” Ook de doorschakeling van de groep kinderen die na de ISK naar het ROC gaat is ingewikkeld. Ook hier ziet de gemeente een rol voor zichzelf weggelegd. “Wij hebben onze verplichtingen als het gaat om leerplicht, kwalificatieplicht en voortijdig schoolverlaten. Dan kun je maar beter zorgen dat je proactief op zoek gaat naar oplossingen met de betrokken instellingen. En los daarvan: het zijn onze kinderen die je een toekomst wilt bieden. Ze wonen in de regio Nijmegen, ze horen bij ons.” Overigens geldt ook hier weer dat de wethouder voorop zet dat het ROC-bestuur welwillend tegenover de groep nieuwkomers staat. Ook zij willen op zoek gaan naar een oplossing voor de groep (ex-ISK-)leerlingen die het als gevolg van achterstanden op het gebied van taal en schoolse vaardigheden moeilijk heeft op het ROC.

Tot slot

Uit het gesprek blijkt keer op keer de vanzelfsprekendheid van het doen. Reageren op de vraag wordt overgeslagen; direct wordt overgeschakeld naar: hoe organiseren we het aanbod? Helmer-Englebert zegt daarover: “onze kinderen hebben recht op onderwijs, en daar anticiperen we op. En slecht onderwijs is daarbij geen optie.”

“De Heumensoordschool is opgezet omdat we vonden dat het moest. Die vanzelfsprekendheid en het gevoel dat alle partijen dat deelde leidde tot een goede dynamiek. Zowel met de uitvoerende partners, maar ook met bijvoorbeeld de gemeenteraad. De raad heeft geen moment getwijfeld, zij vroegen eerder ‘wanneer is het nu geregeld?’ Als wethouder heb ik het opzetten van de Heumensoordschool ervaren als een natuurlijk proces.” Hoe dat komt? “Daar kan ik alleen naar gokken. Wellicht is het een gedeeld mensbeeld, een gedeeld samenlevingsbeeld en de drive en passie van alle betrokkenen. Dit kunnen wij, dat gevoel.” Helmer-Englebert kan zich ook niet voorstellen dat er ook maar een keer getwijfeld is aan het nut van de investering. “Iedereen zag het als een plicht en voorrecht om deze kinderen te begeleiden bij hun eerste stappen in Nederland.”

Voor de totstandkoming van dit artikel willen we graag wethouder Renske Helmer-Englebert bedanken voor haar tijd. Speciale dank gaat uit naar Yolande Ulenaers, bestuurder van Scholengroep Rijk van Nijmegen, en Toine Janssen, bestuurder van Conexus voor het verhelderen van een aantal zaken.

Slot

Nieuwkomersonderwijs vormt de basis van een gemeenschap waarin nieuwkomerskinderen kunnen wennen aan de Nederlandse samenleving en kunnen werken naar een productieve, participerende toekomst in Nederland. Dagelijks worden er indrukwekkende resultaten bereikt op scholen waar nieuwkomersonderwijs wordt aangeboden. Leraren, ondersteunend personeel en leidinggevend maken dag in dag uit werk van nieuwkomersonderwijs. Door nieuwe initiatieven te ontplooiën, te studeren, door meer te zijn dan leraar. Door kinderen te helpen en de persoonlijke aandacht te geven die zij soms nodig hebben. Door ouders wegwijs te maken in het Nederlandse onderwijssysteem. Door collega's in het regulier onderwijs te helpen in het werken met kinderen die nog niet lang in Nederland zijn.

Tijdens de opening van het LOWAN VO-congres in april 2017 vertelde staatssecretaris Sander Dekker dat hij veel bewondering had voor leraren in het nieuwkomersonderwijs. Hij was tijdens zijn bezoeken aan nieuwkomersscholen onder de indruk geweest van de aandacht voor het maatwerk en de intrinsieke motivatie die hij overal hoorde en zag. Gemeenten, samenwerkingsverbanden en schoolbesturen die de stap zetten om te investeren in duurzame regionale samenwerking, kunnen hier aan bijdragen en de manieren van werken op nieuwkomersscholen stimuleren.

Het Ministerie van OCW is zich bewust van de noodzaak om sterkere fundamenten op te zetten om nieuwkomersonderwijs sterker en stabiel te maken, zoals blijkt uit een kamerbrief over dit onderwerp (Bussemaker & Dekker, 2017). Hierin wordt de wens uitgedragen van het Ministerie om werk te maken van regionale oplossingen. Wethouders, gemeenten en schoolbesturen zijn dan ook door OCW benaderd met suggesties en mogelijkheden.

Hoe het komen tot regionale afspraken er echter in de praktijk uit ziet, verschilt per regio en gemeente. Dat is ook niet zo vreemd; iedere gemeente is anders. Met deze publicatie geeft Sardes suggesties en handreikingen om gemeenten en andere betrokken actoren in de organisatie van nieuwkomersonderwijs op weg te helpen.

Lijst van afkortingen

AMV	Alleenstaande Minderjarige Vreemdeling
AZC	Asielzoekerscentrum
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
EDINA	EDucation of International Newly Arrived migrant pupils
GLO	Gezinslocatie
ISK	Internationale Schakelklassen
ITTA	Instituut voor Taalonderwijs en Taalonderzoek Anderstaligen
LOWAN	Landelijke Onderwijs Werkgroep Asielzoekers Nederland
Ministerie van OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
MOE-landen	Midden- en Oost Europese landen
Nt2	Nederlands als Tweede taal
POL	Procedure Opvang Locatie
SBO	Speciaal Basis Onderwijs
VSO	Voortgezet Speciaal Onderwijs
VVE	Voor- en Vroegschoolse Educatie

Bronnen

Azouagh, S. (2017). *Schoolloopbanen nieuwkomers: Een verkennend onderzoek naar de schoolloopbaan van nieuwkomers*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Beekhoven, S. & Muller, P. (2016). *Educatief aanbod voor asielzoekerspeuters en peuters met een status. Resultaten van een landelijke peiling*. Utrecht: Sardes (in opdracht van het Ministerie van OCW).

Beroepsvereniging Nederlands als Tweede Taal (BVNT2) (2017). *Van kwantiteit naar kwaliteit van onderwijs voor anderstalige leerlingen en hun leraren*. Brief aan de Onderwijsraad. Geraadpleegd op 20 juli 2017, van http://www.bvnt2.org/db/WAS58f75aa1b191b/Reactie_onderwijsraad_rapport_Vluchtelingen_en_Onderwijs_BVNT2.pdf

Beyers, J. (2016). Van beleid naar praktijk: een voorbeeld. In: Lieskamp, M., Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) *Nieuwkomers op school*. Huizen: PICA.

Bussemaker, M. & Dekker, S. (2015). *Onderwijs aan vreemdelingen* (Kamerbrief). Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mP85a7U48SUJ:https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34334-1.odt+&cd=8&hl=nl&ct=clnk&gl=nl>

Bussemaker, M. & Dekker, S. (2017). *Onderwijs aan vreemdelingen* (Kamerbrief). Geraadpleegd op 3 augustus 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/kamerstukken/2017/02/23/kamerbrief-met-voortgangsrapportage-onderwijs-aan-asielzoekers>

Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (2017a, 28 augustus). *Typen locaties*. Den Haag: COA. Geraadpleegd van <https://www.coa.nl/nl/opvanglocaties/typen-locaties>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2017a, 03 juli). *Immigranten; migratiereden, sociaaleconomische categorie en verblijfsduur*. Den Haag: CBS. Geraadpleegd van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83002NED&D1=0&D2=0&D3=0&D4=0,46,57&D5=1-3&D6=1-5&D7=0,3,7&D8=0,3,6,9,12,15&HDR=T,G2,G3,G7&STB=G1,G4,G5,G6&VW=T>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2017b, 02 februari). *Asielverzoeken; nationaliteit, vanaf 1975*. Den Haag: CBS. Geraadpleegd van:
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80059ned&D1=0-1,3&D2=0-3,5,14,19,21,29-30,43,62,64-66,72,I&D3=0,10,20,30,35,37-41&VW=T>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2017c, 18 juli). *Asielverzoeken en nareizigers; nationaliteit, geslacht en leeftijd*. Den Haag: CBS. Geraadpleegd van
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83102ned&D1=0&D2=0&D3=1-5&D4=0,11,40&D5=16,33,50,67&HDR=T,G4&STB=G1,G2,G3&VW=T>

Coppen, L. & Van Gent, B. (2016). Omgaan met chronische stress. In: Lieskamp, M, Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) *Nieuwkomers op school*. Huizen: PICA.

Es, W.van & Miedema, I. m.m.v. Vaessen, K. (2016). *Onze kinderen. Advies educatieve voorzieningen nieuwkomers in Delft*. Utrecht: Sardes.

Genesee, F., Lindholm-Leary, K., Saunders, W. M. & Christian, D. (2006). *Educating English language learners. A synthesis of research evidence*. Cambridge University Press.

Hoogeveen, K., Muller, P. & Koliijn, E. (2016). *Peuters in de asielopvang naar de peuterspeelzaal: handreiking voor gemeenten*. Utrecht: Sardes.

Inspectie van het Onderwijs (2016). *De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers, type 1 en 2, 2014/2015*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten: keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. Geschreven in opdracht van de PO-raad en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Leerplichtwet (LPW) (1968, 30 mei). Geraadpleegd op 12 juli 2017, van
<http://wetten.overheid.nl/BWBR0002628/2017-07-01/0>

Le Pichon, E., Van Erning, R. & Baauw, S. (2016). *Landenrapport Nederland*. Universiteit Utrecht: EDINA.

Lieskamp, M. (2016). Algemene informatie over onderwijs aan nieuwkomers. In: Lieskamp, M., Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) *Nieuwkomers op school*. Huizen: PICA.

LOWAN (2017a, 14 juli). *Scholen primair onderwijs*. Geraadpleegd van <https://www.lowan.nl/primair-onderwijs/scholen/>

LOWAN (2017b, 14 juli). *Type scholen*. Geraadpleegd van https://www.lowan.nl/primair-onderwijs/organisatie/opzet-scholen/type_scholen/

LOWAN & ITTA (2016). *Project LOWAN-ITTA leerlijnen: Eerste Opvangonderwijs Nieuwkomers VO*. Geraadpleegd op 17 juli, van <http://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2014/09/folder-lowan-ITTA.pdf>

Maarse, J. & Houwer, G. (2016). *Stage lopen op de nieuwe school: Doorschakelen van isk naar vo*. In Les (34). Geraadpleegd op 17 juli, van https://www.tijdschriftles.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/LE-34-0-20/Stage-lopen-op-de-nieuwe-school

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017a). *Informatiedocument onderwijs aan asielzoekerskinderen*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017b, 1 juni). *Onderwijs aan asielzoekers, van voortgezet onderwijs/ISK naar MBO*. Brief gericht aan Wethouders onderwijs en sociale zaken G32, Voorzitters College van Bestuur MBO instellingen en Directeuren VO-scholen. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Geraadpleegd van <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2016/04/Brief-OCW-overgang-nieuwkomers-van-VO-naar-MBO.pdf>

Muller, P. & Maarse, J. (2017) Naar effectief taalonderwijs voor nieuwkomerskinderen. In: Hoogeveen K., Jepma, I., Studulski, F. (red.) *Kansen bieden in plaats van uitsluiten*. Utrecht: Sardes.

Oberon (2008). *Quickscan ISK's in Nederland*. Utrecht: Oberon.

Onderwijsraad (2017a). *Vluchtelingen en onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

Onderwijsraad (2017b). *Decentraal onderwijsbeleid bij de tijd: agenda voor een landelijk beraad over de rol van gemeenten bij onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

Postma, M. (2016). Onzekerheden en zorg voor kwaliteit. In: Lieskamp, M., Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) *Nieuwkomers op school*. Huizen: PICA.

- ROC Friese Poort (2016, 27 september). *Jonge vluchtelingen krijgen MBO maatwerktraject*. Geraadpleegd op 28 augustus, van <https://www.rocfrieseport.nl/nieuws/jonge-vluchtelingen-krijgen-mbo-maatwerktraject>
- Stavenuiter, M., Smits van Waesberghe, E., Noordhuizen, B. & Oostrik, S. (2016). *Onderwijs en doorstroom naar de arbeidsmarkt van jonge nieuwkomers*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Thomas, W. & Collier, V.P. (2002). *A national study of school effectiveness for language minority students' long-term academic achievement*. Center for Research on Education, Diversity and Excellence, University of California-Santa Cruz.
- Timmer, W. (2016). Onderwijs aan nieuwkomers: een kwestie van netwerken. In: Lieskamp, M., Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) *Nieuwkomers op school*. Huizen: PICA.
- Tudjman, T. & Van den Heerik, A. (2016). *Refugee Education in the Netherlands*. Rotterdam: Risbo
- Ulenaers, Y. (2016). Lessen uit de Heumensoordtschool. In: Lieskamp, M., Van Loo, J. & Schoemaker, A. (red.) *Nieuwkomers op school*. Huizen: PICA.
- Van Bokkum, M. (2017, 17 juli). *De kinderen moeten weg - een dorp huilt*. NRC. Geraadpleegd van https://www.nrc.nl/nieuws/2017/07/17/de-kinderen-moeten-weg-een-dorp-huilt-12115412-a1566882?lipi=urn%3Ali%3Apage%3Ad_flagship3_detail_base%3Bl43ieXXhROikhLuOJ1a2RQ%3D%3D
- Van der Heijden, P., Cruyff, M. & Van Gils, G. (2015). *Schattingen illegaal in Nederland verblijvende vreemdelingen 2012 – 2013*. Utrecht: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC).
- Van Hasselt, M. & De Kruyf, D. (2009). *Doorstroom ISK-VO: Inspirerende voorbeelden uit de praktijk*. Rotterdam: CED-groep.
- Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK) (1989, 20 november). Geraadpleegd op 12 juli, 2017, van <http://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18/0/informatie>
- Vreemdelingenwet (VW) (2000, 23 november). Geraadpleegd op 13 juli 2017, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0011823/2017-07-01>

Over de auteurs

Jan Maarse studeerde achtereenvolgens geschiedenis aan de lerarenopleiding van Hogeschool Utrecht, Pedagogische Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht en deed de Master Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken (MOV). Hij is onder meer docent geweest op de Internationale Schakelklassen Utrecht (ISK) en werkte als assistent programma specialist voor het UNESCO instituut IIEP (International Institute of Educational Planning). Sinds 2017 is Jan adviseur bij Sardes.

Jan Maarse

Wander van Es

Wander werkte tot 2017 als senior adviseur/onderzoeker bij Sardes. Hij begon zijn werkend leven als onderwijzer op achterstandsscholen, gaf les en leiding in het voortgezet onderwijs, was onder meer stedelijk coördinator onderwijsvoorrangsbeleid in Utrecht.

Janneke Schilder studeerde psychologie aan de Universiteit van Utrecht en slaagde Cum Laude voor haar mastergraad Sociale Psychologie aan de Universiteit van Tilburg. Hierna werkte zij bij de afdeling Ontwikkelingspsychologie van de Universiteit van Tilburg als onderzoeker en docent. Sinds september 2016 werkt Janneke als adviseur en onderzoeker bij Sardes waar zij betrokken is bij projecten over de verbetering van gelijke kansen voor het (jonge) kind.

Janneke Schilder

Over Sardes

Sardes is specialist op het gebied van onderwijs, opvoeding en opvang. Wij begeleiden innovatieprocessen en coördineren landelijke educatieve vernieuwingsprogramma's. Dat doen we voor landelijke en gemeentelijke opdrachtgevers, maar ook voor schoolbesturen. Door wetenschap, beleid en praktijk te verbinden, komen wij samen met opdrachtgevers tot adequate oplossingen en effectieve werkwijzen.

Aanbod van Sardes

Sardes biedt gemeenten ondersteuning aan in het organiseren van onderwijs aan anderstalige nieuwkomers. Hierbij houden wij altijd oog voor pedagogische en didactisch hoogwaardige oplossingen voor onderwijs aan anderstalige nieuwkomers van 2,5 tot 18. Met een goede organisatie kunt u voorkomen dat uw gemeente bij een plotselinge instroom (opnieuw) ad hoc moet handelen, met alle vragen en kosten van dien. Sardes adviseert en begeleidt met het uiteindelijke doel in zicht: een inclusieve, pedagogisch en didactisch hoogwaardige vorm van nieuwkomersonderwijs waar uw gemeente of regio trots op kan zijn.

Waar kunt u concreet aan denken?

- Procesondersteuning en advies bij het formuleren van beleid rondom nieuwkomers-onderwijs in uw gemeente;
- In kaart brengen van de regio als het gaat om nieuwkomers;
- Strategisch advies hoe de toekomst tegemoet te gaan;
- Projectleiding bij projecten rond nieuwkomersonderwijs.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Sardes:
secretariaat@sardes.nl

